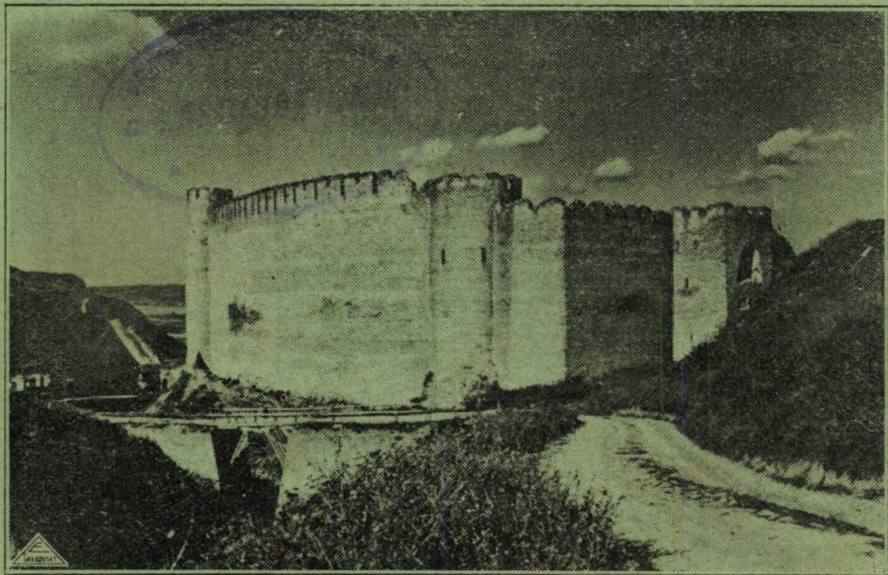
ANUL I. No. 3 | MARTIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director: PAN. HALIPPA

Cetatea Hotinului

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Arbore Zamfir,—Acaţatov Mihail,—Antohi Panait,—Balan St., — Balbareu I., — Bahtalovschi I.,— Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ştefan, — Bajbeuc Melicov, — Cazacu Aurel, — Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Ac. Române, — Constantinescu Grig., — Constantinescu-Iaşi Petre, prof. universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Cioflec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumistraşcu Ion, — Fală Protir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisfor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghiu Anibal, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea Vasile,— Hotnog Titus,— Huzărescu Vasile,— Iacobescu Th., — Iov D.,— Ioncu T., — Ionescu Darzeu, — Ispir Mircea,— Luţcan Anton,— Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Protiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Const., învăţător, — Smochină Nichita, — Stoica Al. Cezar,— Spătaru N, — Teianu Const.,— Terziman Al., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Tambur A, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL I. No. 3 MARTIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Cu gândul la Unirea Basarabiei

Unirea Basarabiei cu Patria, despre care am dori să vorbim puțin cu prilejul celor 14 ani împliniți dela înfăptuirea ei, trebue s-o considerăm ca un rezultat natural al libertății, de care s'a împărtășit provincia noastră odată cu căderea robiei țăriste în anul 1917. Totodată, Unirea noastră a fost unul din cele dintăi exemple de aplicare în fapt a marelui principiu Wilsonian, cu care s'a sfârșit războiul mondial și care a fost îmbrățișat și de revoluția rusă și anume, că popoarele au dreptul să dispuie ele singure de soarta lor.

O scurtă privire asupra trecutului, pentru ca să ne dăm mai bine seamă despre cele afirmate mai sus, o socotim utilă în pragul anului al 15-lea dela Unire. Aceasta pentruca orișicine să-și deie seamă că lucrurile s'au încadrat în chip natural în mersul istoriei și că zădarnic unii se mai încearcă să întoarcă roata acestei formidabile mașini, care știe să meargă tot înainte și niciodată nu dă îndărât.

Până la 1812, Basarabia a făcut parte, cu trup și suflet, din Moldova. Rușii, stăpâniți de nesațiu, în urmărirea politicei lor de acaparare și de dominațiune în Răsăritul European, au anexat provincia noastră la vastul lor imperiu de robie, de întuneric și de perpetuă dezordine socială.

Dar această anexiune n'a omorât neamul românesc din Basarabia. Lanțurile cu care au legat Rușii provincia noastră, n'au împiedecat decât circulația liberă și normală

a sângelui naţional în corpul întreg al Moldovei, n'au provocat decât o aţipeală vremelnică a conştiinţei naţionale, n'au stânjenit decât viaţa economică şi progresul social sănătos.

In momentul însă, când în Rusia s'a dezlănţuit revoluţia liberatoare de popoare, vasta puşcărie în care zăcea provincia noastră de un veac s'a prăbuşit, sângele neamului a început să alerge din nou liber în corpul întreg al naţiunii, apatia obştească s'a şters ca de mâna lui Dumnezeu, poporul a început să-şi construiască el singur viaţa şi ordinea de drept şi dreptate, şi Unirea s'a înfăptuit ca o concluzie logică a mersului liber al istoriei. Ce putea să fie mai normal şi mai logic, ca moldovenii basarabeni, cari niciodată nu uitaseră, în timpul celor o sută de ani de robie, obârşia lor şi legăturile de veacuri cu Moldova lui Ştefan cel Mare, să dorească şi apoi să înfăptuiască Unirea cu Patria străbună?

Astfel trebue înţăleasă Unirea dela 27 Martie 1918. Ea a fost manifestaţiunea cea mai firească şi logică a Basarabiei libere; conştiinţa românească a fiilor ei, căpătând posibilitate să se traducă în fapt, se realizează în cel mai măreţ act istoric pe care l'a trăit cândva provincia noastră.

Incomplectele cercetări ce s'au făcut asupra trecutului de robie rusască, în care a trăit Basarabia, dovedesc însă, că în cursul celor o sută de ani s'au produs fapte de conştiinţă românească şi cu alte prilejuri. Astfel, boerii moldoveni, îndată după anexiune, cer cu multă inzistenţă şi dobândesc autonomia Basarabiei în cadrul statului rus. Această autonomie asigura provinciei noastre o administraţie locală aleasă, o justiţie după vechile codice ale lui Donici şi Armenopulo şi limba moldovenească în actele publice. E drept că această autonomie a durat numai până la 1828. Dar conştiinţa moldovenească a boerilor basarabeni, înlăturată dela conducerea provinciei, începe să se manifesteze în şirul de scriitori pe care îi dă boerimea Basarabiei în cursul secolului trecut.

Aceştea sânt: Tadeu Hâjdeu, Dimitrie Petrino, Ştefan Margella, Alecu Donici, Alecu Russo, Alexandru S Sturdza, Con-

stantin Stamati, Alexandru Hâjdeu, C. Ciurea-Stamati, Teodor Vârnav, Ion Sârbu, Alecu Nacu, Bogdan P. Hâjdeu, Ştefan Gonata, Ioan Străjescu, Zamfir Arbore, Pavel Leonard, Pavel Dicescul, Dimitrie C. Moruzi, Gheorghe Sp. Gore, Vasile I. Oatu, Nicolae Stamati, Leon A. Casso, Dr. Glavce, Emanuil Gavriliţa, general Matei Donici, Paul Gh. Gore, Paul Cuzminschi, Nicolae N, Alexandri, Const. Gh. Stere, A. N. Donici (prof. la Geneva) **şi, poate, alţii cari ni scapă. Unii din aceştia — personal au jucat un rol însămnat în administraţia superioară a imperiului, alţii în administraţia gospodărească a provinciei, ceiace nu i-a împiedecat să se ocupe şi cu scrisul, fie în româneşte, fie în ruseşte.**

Tot din sânul boerimei basarabene iesă, în a doua jumătate a secolului trecut, atunci când se înfiinţează zemstva (autonomia gospodărească a judeţelor şi provinciei), o pleiadă întreagă de conducători, cari au înzestrat Basarabia cu şcoli, spitale, instituţii agricole, muzee, puţine drumuri, telefon şi altele. Ar fi să-i pomenim pe Cazimiri, Leonarzi, Catargii, Cotruţeşti, Sârbii, Ciuhureni, Angheli, Aleinicovi, Suruceni, Ergii, Eliaţi, Semigradovi, Cristi, Oatu, Calistrat Hâncu, Butmi-de-Caţman, Casso, Gonata, numeroşii Russo, Teodosiu, Manole, Gore, Dicescu, Vârnav, Buznea, Gheorghiţa, Mimi, Meleli Melega, Râşcani, Donică-Iordăchescu, Lazu, Botezatu, Purcel, Varzari, Vladimir Herţa **şi alţii, cari de bună seamă ne scapă. Unii din aceştia au participat în organizaţii semiculturale, sau semieconomice, care, însă, mascau tendinţi patriotice moldoveneşti sau de interes local basarabean, în opunere cu tendinţele de rusificare, absolutizm şi centralizare excesivă.**

Este drept că tagma aceasta a nobilimei basarabene a fost cea mai ispitită de favorurile ruseşti — arma Petersburgului. In goană după măriri şi privilegii, unii boeri moldoveni şi-au uitat şi neamul şi provincia şi s'au făcut dese ori şi cozi de topor împotriva a lor săi. In treacăt fie zis, cei mai lacomi după aceste favoruri au fost Crupencheştii. Dar în privinţa aceasta, nu trebue să uităm că aplecarea unor boeri moldoveni spre politica rusească, rusofilia, s'a început odată cu amestecul Rusiei în treburile Principate-

lor Româneşti. Si să nu uităm şi faptul că de multe ori, pe calea acestei politici rusofile, se căuta să se servească şi s'au servit interese româneşti. In sfârşit, să mai ţinem socoteală că la această politică a Petersburgului erau îndemnaţi mai ales boerii de origine nemoldovenească — Purişchevicii, Crupenschi, Sfiatopolc-Mirschi, Sinadino şi alţii. Pietrele ţării, ca să zicem aşa, au rămas neclintite cu tot puhoiul rusesc.

Să ne aducem aminte de un Gavril Iamandi, fraţii Cazimir, fraţii Casso, Neculai Stamati, I. M. Sturdza, mareşalul Dimitriu, I. Başotă, Străjescu, Dimitrie Vrabie (părintele poetei Olga Vrabie), Zamfir Arbore, generalul Matei Donici, Pavel Dicescu, Gonata, Alexandru I. Botezatu, Frunzeti, Neculai Alexandri, Vasile Stroescu, cu fraţii săi Gheorghe şi Mihail, C. Moruzi, Paul Gore, Vladimir Herţa şi alţii.

Alături de boerime, se face păstrătoare a conştiinţei naţionale moldoveneşti biserica, asupra căreia se răsfrânsese activitatea culturală a episcopului Amfilohie Hotiniul, şi preoţimea basarabeană, pe care a organizat-o, odată cu biserica, cunoscutul întemeietor al Mitropoliei Basarabene — Gavriil Bănulescu-Bodoni, ajutat de episcopul Dimitrie Sulima, cari au jucat amândoi un rol mare cultural în Basarabia, — primul mai ales în întăiul patrar al secolului trecut şi al doilea şi mai târziu. In zădar, în jumătatea a doua a secolului, Sinodul lui Pobiedonoşţev şi episcopii rusificatori au căutat să toarne duh pravoslavnic, de speţă oficială şi cazonă rusească, în biserica noastră basarabeană. Ea a rămas, în mare măsură, credincioasă tradiţiilor vechi moldoveneşti de aşăzământ poporal, menit să păstreze neatinsă comoara sufletului strămoşesc.

Din tagma duhovnicească şi din Seminarul Teologic din Chişinău, întemeiat de mitropolitul Gavriil, au ieşit mulţi luptători pentru românism şi pentru interesele mari bisericeşti basarabene. Ar fi să-i pomenim pe mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu, mitropolitul de azi al Basarabiei Gurie, Arhiepiscopul Arsenie Stadniţchi şi episcopul Sebastian Veste — ambii în Rusia, dar cu lucrări importante asupra trecutului bisericesc al Basarabiei, episcopul Dionisie — vicarul Mitropoliei Ba-

sarabiei ; *preoţii :* Teodor Baltaga, Emilian Ghepeţchi, Teodor Bobeică, Elefterie Mihalevici, I. Galuppa, I. Butuc, Luca Laşcu, V. Gobjilă, Const. Partenie, Alexandru Popovschi, Const. Popovici, Ştefan Baltaga, Iustin Ignatovici, Ştefan Ciugureanu, Pavel Florov, Nicolae Costinovici, Petre Donici, Teodor Niţă, Petre Bivol, Const. Hartia, Mihail Plămădeala, Andrei Madan, Gh. Usinevici, Ion Scodihor, Dimitrie Baltaga, Dimitrie Bogos, Const. Cazacu, Popovici Ion, Alexandru Baltaga, Gh. Marinescu, Ioan Andronic, Neculai Laşcov, Teodosie Volovei, Ioan Cornovan, Nicolae Vlaicov, Grigorie Laşcov, Ioan Ştiuca, Andrei Murafa, Ioan Neaga, Iulian Friptu, Neculai Murea, Ion Bălteanu, Spiridon Muranevici, Eremia Ciocanu, Mihail Mateevici, Alexandru Bălţătescu, Macarie Untu, Const. Ursu, Vladimir Baltaga, Mihail Berezovschi, Gh. Dânga, Vasile Cazacu, Ion Curbet, A. Ciolac, E. Tocan, S. Bejan, Rodion Piescu, O. Chirică, Gheorghe Muşcinschi, X. Epure, T. Bivol, Alexie Mateevici, Petre Gheorghian, Ianuarie Braşovanu, Teodor V. Bogos, Antonie Luţcan, Mihail Vasilache, Ioan Postoroncă, Teodor Dumbravă, Const. Manolescu, Vlad. Bolfa. Din clericii de jos sânt vrednici de pomenire : Gheorghe Păun, Neculai Halippa, Vas. Movileanu, Teodor Jireghie—dascăli şi Sava Danilă şi Smochină — diaconi.

Tot din sânul clerului bisericesc şi din Seminarut Teologic din Chişinău au ieşit numeroşii profesori şi profesionişti în diferite branşe intelectuale, cari au susţinut şi susţin cauza naţională românească şi interesele de stat român în Basarabia.

Printre aceştia prenumerăm, fără pretenţiunea de a fi compecţi, pe : Ion Halippa, Auxentie Frunză, Nicolae Popovschi, fraţii Florov, D-r Zubcu-Codreanu, Macarie Epure, Vasile Hartia, Luca Neaga, D-r Ion Guţu, Iustin Frăţiman, D-r Vladimir Buşilă, D-r E. Alistar-Romanescu, Ion Pelivan, Vasile Mahu, D-r T. Loghin, Gheorghe Madan, Teodor Porucic, Vasile Cijevschi, Nicolae P. Bivol, fraţii Grosu, Neculai Postolachi, fraţii Bogos, D-r Daniil Ciugureanu, Ion Scodihor, D-r Gh. Laşcu, fraţii Ion şi T. Inculeţ, Pant. Erhan, D-r Ştefan Usinevici, fraţii Budacov, Vasile Bârcă, Sergiu Niţă, D-r Nicolae Seminel, Luca Nemţeanu, Gavril Ciubuc, Alexandru Groppa, Teodor I. Neaga, Gheorghe Buruiană, Gheorghe Stârcea, Teodor Coropceanu, Dimitrie

Groapă, Vladimir Chiorescu, fraţii Suruceanu, Mitrofan Gammer, D-r M. Şchiopu-Vântu, D-r E. Pelivan-Coteanu, D-r I. Bujoreanu-Mironescu, D-r Zaharieva, D-r Colun, D-r Tocan-Bivol, Vasile Harea, Petre Stihi, Alexandru Lungu, I. Fialcovschi, N. Cernouţeanu, Leon Donici-Dobronravov, Alex. Bujoreanu, Teodor Păduraru, Ştefan Constantinov, D-r E. Balan-Isanos şi alţii.

Dar alături de tagma boerimei şi preoţimei, cari prin reprezentanţii lor cei mai de valoare îşi mărturiseau pe faţă şi în acte publice conştiinţa naţională, a stat toată lumea rurală — răzeşi, mazili şi ţarani. Această mare nesfârşită de suflete moldoveneşti a păstrat neştirbită comoara datinilor, obiceiurilor, credinţei strămoşeşti şi a graiului vechi, în care s'au scris cronicele trecutului şi cărţile bisericeşti şi în care s'au rostit şi se rostesc creaţiunile intelectuale şi artistice ale poporului — poveştile şi pătărâniile din strămoşi, zicalele şi proverbele, doinele şi cântecele de tot felul, znoavele şi glumele, chiuiturile, colinzile, pluguşoarele, conocăriile, cinghiliturile, bocetele, descântecele şi altele. Adunătorii acestor comori de credinţă, gândire şi artă populară moldovenească rămân uimiţi de comunitatea de idei, sentimente şi concepţii asupra vieţii, frumosului şi binelui, care există în creaţiunea verbală a moldovenilor din Basarabia şi a fraţilor lor români din alte provincii. Această comunitate de grai şi de suflet a înlesnit căile pe care a purces conştiinţa naţională şi a dus la Unirea Basarabiei cu Patria.

Pe reprezentanţii moldovenimei dela ţară, care prin propriile lor puteri au răsbătut la suprafaţa vieţii publice şi au adus cu ei vigoarea şi prospeţimea concepţiei poporaniste şi ţărăniste, pătrunsă de conştiinţa naţională românească, s'ar putea, socotim, număra cu sutele. Ne având sub mână nici o încercare documentară în privinţa aceasta, voiu da din memorie şi din lista deputaţilor Sfatului Ţării din 1917—18 macar o parte din acei vrednici fii ai satelor basarabene cari, mânaţi de conştiinţa naţională, au contribuit cu munca şi lupta lor la înfăptuirea Unirii Basarabiei.

Dintre răzeşi şi mazili ar fi: I. Venelin, Polihron Sârcu, Petre Bragă, Porfirie Fală, Diomid Calistru, Teodor Musteaţă, D-r Dim. Racoviţă, Ion Loghinescu, D. Arman, Emanuil Cateli, Andrei Scobioală, Simion Murafa, Pavel C. Harea, Gheorghe Nastase, fraţii Valuţă, fraţii Suruceanu, fraţii Cazacliu, Dim. Găluşcă, fraţii Săcară, Anatolie Moraru, Constantin Popescu, Vasile Gafencu, Teofil Ioncu, Mihail Drăgan, Ion Costin, Mihail Minciună, D-r Teodor Vicol, Ştefan Holban, Luca Ştirbăţ, Grigorie Vrabie, fraţii Colţa, Creangă Ion, Mândrescu Vasile, Sinicliu Elefterie, Herţa Teodor, Gh. Eţcul, Maior Tcacencu, Gheorghe Mare, Ion Lazu, Petre Dobreanschi, Ion Druţă, Bivol Constantin, Silistrar Timofte, Zbierea Chiril, Munteanu Zamfir, inginer Mihail Vântu, mag. Porumbescu, A. Ursu şi alţii.

Iar dintre fiii de ţărani, sau însăşi ţărani ar fi: Ştefan Ciobanu, Anton Crihan, Vasile Ţanţu, Ion Buzdugan, Costache Leancă, Ion Codreanu, Crasnâi, Şt. Pirogan, D-r Calistrat Ciapă, ing. Dim. Dron, Buiuc Ilarion, Teodor Moroşanu, Budişteanu Ignat, Bârcă Teodor, Motriuc, Galiţchi Simion, Gâină Adrei, Ignatiuc Ion, Chiriac Atanasie, agronomi Cărăuş Dimitrie şi Nicolae Ciornei, Cocârlă Pavel, avocat Mâţă Alexandru, Mămăligă Nicolae, Moraru Alexandru, Marchitan Dim., Pântea Gherman, Palii Eftimie, Picior Mare Petru, Stavru Gheorghe, Cernov Nicolae, Tudose Ion, Grig. Turcuman, Vrânceanu I., Petre Sfeclă, P. Goian, Tudose Roman (poet), A. Ursu, Ion Moraru, Efrem Dumbravă, şi alţii.

Dar conştiinţa românească nu era streină nici printre orăşeni, cu toată babilonia poliglotă ce s'a înstăpânit în oraşele noastre basarabene, mulţumită împrejurărilor istorice vitrege. Şi cum lupătorii pentru românizm s'au recrutat şi dintre orăşeni, voiu încercă să-i prenumăr, iarăşi din memorie, pomenindu-i la această categorie şi pe unii cari ar fi trebuit — poate — repartizaţi aiurea. Astfel de moldoveni din oraşe şi târguri ar fi: C. D. Chiriac avocat, D-r Petre Cazacu (autor a mai multor cărţi despre Basarabia), Ion Doncev (gramaticul), V. A. Cheltuială (istoric literar), Crasiuc (Victor Crasescu—nuvelistul), Const. Mâţu avocat, Iacob Suceveanu, N. Adronovici, Gheorghe Tudor (poet), Păscăluţă Ion,

Alecu Nour (publicist). Vasile Ghenzul (cooperator), Bârcă Teodosie, ing. Andrei Hodorogea, Bodescu Vladimir (magistrat), Dragomir Dimitrie, Zubac Vitalie, Caraiman Anton, Cazacliu Ion, N. I. Codreanu, Laşcu Vasile (poet şi publicist), Nicolae Mârza prof. — Cetatea-Albă, Mârza Dimitrie, Maculeţchi Mihail, Osoian Constantin, ing. N. N. Codreanu, Uncu Teodor, Tiron, Ţurcan Leonida, Soltuz Nicolae, Ion Leahu-Bălţi, D-r Leahu, Ţurcanu Ignatie Z., Popovici Roman Sp., Mămăligă Nic., Goian Ion St., Andronache Gh. V., Bocanescu Anna D., Zahorcean Ion T., Mândru Maxim, Chiper Dimitrie, Margina Ion, Mihail Popa, Col. Furtună, General Brăescu şi alţii.

Am înşirat atâtea nume într'un anumit scop, şi anume, ca să arăt, că în Basarabia — această provincie oropsită sub Ruşi, dar tratată cu însuficientă atenţie şi dela Unire încoace, au fost şi sânt oameni, cu care să se ajute un stat dornic de a paşi hotărât pe căile progresului general, culturei naţionale şi ordinei de drept. Din păcate, Rusia ca stat nici nu şi-a pus această problemă, clar şi efectiv. Statul rus a fost prin excelenţă un stat absolutist şi biurocratic şi descentralizarea administrativă şi gospodărească, pe care a avut-o, nu erau în stare să birue inerţia uriaşei maşini biurocratice care lucra deseori în gol, fără să atingă problemele, nevoile şi interesele economice şi sociale reale. Din pricina aceasta, viaţa publică în Rusia era roasă de boli incurabile şi nemulţumirile sociale hrăneau toate mişcările subversive. Cu toate semnalele de alarmă, date la vreme de cei ce vedeau primejdia, Rusia mergea pe căile destinului ei şi în cele din urmă s'a înfundat în bolşevizmul de azi.

Basarabia era sortită să împartă destinul formidabilului imperiu. Dar aici, în provincia noastră, au biruit acele elemente sociale, care au făcut politica de rezistenţă faţă de prescripţiunile oficiale ale Petersburgului. Basarabia moldovenească n'a fost câştigată sufleteşte nici de aerele de poruncitor şi arbitru în Europa ale împăratului Alexandru I (1801—1825), căruia numai slugărnicia Crupencheştilor şi a altor câtorva neînţălegători ai sufletului basarabean îi punea în 1912 monument de bronz în inima Basa-

rabiei. Şi mai puţin moldovenii din Basarabia puteau fi câştigaţi prin regimul detestabil al împăratului Neculai I, (1825—1855) poreclit *Palcovici*. Sub urmaşul acestuia — împăratul Alexandru II (1855—1881), Basarabia de sud a fost retrocedată Principatelor Unite şi faptul acesta a trezit în sufletul moldovenilor nădejdea unei grabnice eliberări din puşcăria rusească. Improprietărirea ţaranilor şi reforma administraţiei locale, făcute sub acest împărat, deşi bune în fond, dar insuficiente, n'au stins dorul de libertate adevărată şi de stat naţional român al acelor moldoveni basarabeni cari, ca B. P. Hâjdeu, Zamfir Arbore şi alţii, au apucat drumul pribegiei, numai să scape odată din robia rusească. După a doua răpire a Basarabiei, în 1878, care a fost un nou doliu pentru patrioţii moldoveni, emigraţiunea în România liberă sporeste.

Sub împăratul Alexandru III (1881—94) au plecat în România — Victor Crasiuc (nuvelistul Crasescu), D-r Zubcu-Codreanu (promotorul mişcărei socialiste în România), Const. Stere (promotorul poporanizmului), Auxentie Frunză (scriitor), D-r Vladimir Buşilă (cunoscut pentru lucrările sale în domeniul cercetării sângelui), D-r I. Guţu (autor şi trăducător de povestiri pentru copii), Dr. Petre Cazacu (ajuns la cele mai înalte trepte în serviciul sanitar român şi autor de lucrări asupra Basarabiei), D-r Filip Codreanu şi Andrei Bulat (Dimitrescu) — asociaţii lui Dorogeanu-Gherea dela Ploeşti şi alţii.

Tot din Basarabia sunt : art. State Dragomir, ing. Ion Ba'-bareu, D-r A. Uşurelul, *generalii :* Sinescu, Mărdărescu, Râşcanu, A. Averescu, A. Vâitoianu, Col. Eugen Adamovici şi alţii.

Sub împăratul Neculai II (1894—1917), Basarabia a trăit prima revoluţie rusă (1905) şi începutul celei de a doua (1917). Conducătorii sufleteşti ai moldovenilor din Basarabia şi-au ales în aceste revoluţii cu totul alte obiective, decât conducătorii ruşi. In prima revoluţie noi am luptat nu numai pentru libertate şi constituţie, ci şi pentru autonomie administrativă şi culturală moldovenească, iar în a doua revoluţie, după un timp de luptă pentru autonomia politică a Basarabiei, obiectivul s'a schimbat şi lupta s'a dat întâi pentru independenţa complectă a Republicei Mol-

doveneşti Basarabene, iar apoi, după obţinerea acestui rezultat (la 24 Ianuarie 1918), pentru Unire cu România. Pe scurt, dacă pe revoluţionarii ruşi îi interesa *Rusia unică şi nedespărţită în hotarele vechiului imperiu,* **pe noi, revoluţionarii moldoveni, ne interesa răsipirea cât mai complectă a vechii puşcării, eliberarea desăvărşită a Basarabiei şi corolarul ei — Unirea. Elementele conştiente moldoveneşti şi masele populare ale Basarabiei, din instinct, au mers pe calea revoluţiei naţionale româneşti, şi nu a celei sociale, la care îndemnau toţi şarpii şi toate sirenele vremurilor acelora de măreţie istorică.**

Dar despre asta altă dată.

PAN. HALIPPA

27 Martie 1932.

CUGETĂRI

Când omul interesat vorbeşte despre conştiinţă, cinste şi morală, una din două: fie că este un prost, fie că crede că vorbeşte cu proşti.

*

Adevărul n'are nevoe să fie apărat. Ceiace are nevoie de apărare este slab.

*

Plăcerile ca şi dulcele, lasă după ele o amăreală, sau duc la gusturi rele.

*

Omul se deosebeşte de animal prin bunul simţ; dacă omul este surd şi nu aude glasul tainic al acestui simţ lăuntric, ajunge să fie ca şi un animal.

*

Glaşul, privirea şi surâsul sânt comentatorii cei mai buni ai sufletului bogat şi adânc.

*

A linguşi pe alţii, este josnic; a aştepta linguşiri dela alţii, este banal; dar a te linguşi pe tine însuţi este culmea josniciei şi absurdităţii.

*

Nedreptatea îi pierde pe câţiva, dreptatea îl pierde pe unul.

Vasile L. Laşcu

Cîntărețul

DUPĂ GOETHE

— „*Ce svon de cînt înduioşat*
„*S'abate din spre poartă?*
„*Chemaţi pe meşter în palat,*
„*Să-i cerc aleasa-mi artă!*"
Vorbeşte Craiul. Un scutar
Eşi, se 'ntoarse. Craiul, iar:
„*Să între-aici bătrînul!*"

— „*Inclin smerită fruntea mea,*
„*O, Domni și mîndre Doamne!*
„*Sclipiți ca 'n ceruri stea cu stea,*
„*Ce minte să vă 'nsamne!*
„*In față oarbelor splendori,*
„*Vă 'nchideți, ochilor ușori,*
„*Nu-i timp a sta 'n uimire!*"

Şi, genele 'mbinîndu-şi, el
Cîntări a smuls din liră,
Că toți ai vastului castel,
Pătrunși adînc, l-admiră;
Iar Craiul fu așa mișcat,
In cît drept plată i-ar fi dat
Colanul său de aur.

— „*Nu mie, nu, ci dați-l lor:*
„*Viteji, cari vă 'nconjoară,*
„*Din ochii ageri ai căror*
„*Vrăjmaşa spadă sboară;*
„*Ori lui: prim Sfetnic înțelept:*
„*Aşa odor i-ar fi cu drept*
„*Pe lîng' a țării samă.*

„Eu cînt, cum cînt'o păsărea
„Prin ramuri răsfăţată.
„Cintarea poartă 'n însăşi ea
„Intreaga ei răsplată.
„Iar de vă vreţi pe placul meu,
„Paharul cel mai scump îl vreu
„Cu cel mai vechiu vin roşu."

La gură-l duce, vesel bea:
„O, sfîntă băutură!
„Noroc în casa unde ea
„I-un dar făr' de măsură!
„La zile mari, nu mă uitaţi
„Şi cinste celui Vrednic daţi
„Precum vă dau eu cinste!"

Const. Teodorescu
1912

Renunţare

Arunc în bezna nepăsării
Şoapta din urmă a iubirii.
Şi 'n blândul fapt al înserării
Sfidez... fantomele-amintirii...

Din visul stins al suferinţii
Aprins-am noi lumini în zare;
Şi 'n pragul sfânt al renunţării
Eu râd de dragostea-mi ce moare...

Cum din ruinile uitării
Sufletu 'n veci n'o să l mai cheme,
Spre-a soartei veche tălmăcire
Arunc... un braţ de crizanteme...

Elena Vasiliu-Hasnaş

Taina.

Când am ieşit din sala liceului, eram hotărâţi : ne dăm drept negustori de vite. Nu trebuia să afle ţăranii că suntem învăţători şi că umblăm cu propaganda.

Adunarea de la liceu stabilise *ştabul* nostru cultural la Câşliţa. Ne dase în pripă 30 de sate, pe unde aveam să iernăm şi unde poate avea să ne prindă şi vara.

Cu tovarâşul Andrei Bejenaru pornii pe *strada* Mare a Cahulului spre „hotelul" unde eram traşi : un han c'o odae mare, pentru toţi pasagerii, c'o masă lungă pe care forfotia necontenit samovarul, luminat de o lampă ce scotea un fum ca o cahlă. Cum am intrat şi ne-am aşezat pe scaun, d-nul Avrum ne-şi puse dinainte câte un *stacan* cu ceai.

— Domnule Avrum, întreb eu, n'ai putea să-mi spui dumneata, îi departe de aici pân' la Câşliţa?

— Cum sâ nu pot spuni, răspunse domnu Avrum scărpinându-se sub bărbie şi 'nchizând ochiul stâng, pân' la Câşliţa or ci 50 di vrâste. N'or ci mai multe. Vreţi să ciţi pi mâne la iarmaroc?

— Tocmai, vorbi tovarăşul meu Bejenaru, am vrea să ne ducem.

In clipa asta uşa se deschise şi un bătrân intră, tropâind din ciubotele mari. Deşi era începutul lui Septembrie, purta iernatec veşmânt. Era peste măsură de înalt şi de sub cuşma rusească eşeau plete albe, la fel cu mustăţile groase, rătezate la vârf.

— Iacă şi Moşu Vasile Aliman, făcu domnu Avrum, el ar putea să vă spue mai bini cât ii pân la Câşliţa, câ-i de acolo.

Dela început moşneagul ne-a plăcut. Părea un moldovan cum se cade şi după îmbrăcăminte arăta gospodar fruntaş.

— Buna sara, răspunse Vasile Aliman apropiindu-se de masa noastră.

— Moş Vasile, dumnealor vor să meargă pân' la Câşliţa, lămuri domnu Avrum. Şi-ar vrea să ştie cam câti vrâsti ?

— Pân' la Câşliţa ? Două poşti giumătati

— Cum am spus şi eu, 45 de vrâsti.

— Dumuevostră iţi ci Pruteni ? urmă moşneagul cercetându-ne cu privirea.

Da, de peste Prut... Şi suntem negustori de vite. Ne-am duce până la Câşliţa, dacă s'ar putea.

— Cum să nu se poată, numai că eu, cum înserează, plec.

Domnu Avrum se uită la noi, bănuitor. Am înţelcs că ar dori să spuie că nu-i bine să plece noaptea la drum doi negustori.

— Dacă vrei să ne iei până la Câşliţa, ţi-am plăti, Moşule.

Moş Vasile Aliman drese glasul cu-n tuşit.

— Mă duc să înhăm. Cât priveşte despre plată, ne-om înţelege noi.

Inoptase. Pelerini de umbre fâlfâiau pe la fereştri. Când ne-am suit în căruţă cu roate mari, basarabenească, era întuneric de-a-binelea. Ca în faţa unor ratoşe, clipciau, unde şi unde, câte un felinar. Eşind la drum, Moş Vasile Aliman îndeamnă caii. Era o noapte liniştită, de 'nceput de toamnă. Răcoarea îşi lăcrămasă roua care potolise colbul. De pe întinderi veneau adieri de mirişte arsă.

După două ceasuri de drum. Moş Vasile opri în creştetul unui deal, coborî şi trase caii la ulucul unei fântâni cu cumpănă. După ce adapă, s'apropie răzămându-se de coşul căruţei.

— Să nu bănuiţi, eu văd că nici unu din dumneavoastră nu be tiutiun.

— Ba, amândoi suntem fumători răspunsei.

— Aşa ? Atunci se vede că n'aveţi tiutiun ? Iacă la mine să mai găseşte de o *ţâharcă*.

Şi moşneagul deznoadă o legăturică scoasă dintr'un buzunar dela piept.

Am întins şi noi tabacherile, poftindu-l.

— Nu mai strica *sârnicul*, domnule, că am eu amnar.

După ce am tras câteva fumuri, Moş Vasile prinse vorba.

— Şi cam ce aţi dori Dumnevoastră să târguiţi la noi ?

— Asta atârnă de preţuri, răspunse Andrei Bejenaru.

— Noi mai ales cai am vrea, că pe la noi războiul i-a împuținat.

— Iți găsi, cum nu, îți găsi că pe la noi ajung și de aceia din Akerman, cum nu li se găsesc păreche.

M'am chercit în căruță, pe fân și se vede că am adormit. Când m'a ghiontit prietenul, s'auzeau cântece de cocoș. Intram în Câșlița. Era frig. Simțeam apropierea Prutului.

— Moș Vasile, ii opri oleacă și ni-i spune unde am putea găsi un han ceva să tragem.

— Dumneavoastră credeți că noi stăm în drum și nu s'o găsi și la noi un loc de mas?

— Nu vrem să te supărăm, Moș Vasile, la un ceas c'aista.

— M'ați supăra dacă nu-ți trage la mine, răspunse moșneagul. Iacă am ajuns. După ce trase în ogradă, bătu într'o fereastră și îndată străluci o luminiță și scrâșni un zăvor.

— Mari Ivana, să deschizi *comnata* cea mare și vezi ceva de ale gurii, c'avem doi oaspeți.

După ce moșneagul isprăvi *poreatca* în ogradă intrarăm într'o odae plină de *războaie*, de mere și de busuioc. Păretele dinspre răsărit plin de icoane. Deasupra ferestrei, portretul lui Nicolae al II-a. Pe cât de voinic era moș Vasile, pe atât de măruntică gospodina. Mătușa Maria umblă repede ca o suveică. Avu grijă de farfuriile cu răcituri și oala cu sărmale încă fierbinți ceeace dovedea că-și aștepta moșneagul. După sobă Moș Vasile descoperi un *galon* cu vin și ne cinsti.

— Iaca, amu îți lua și v'iți odihni, vorbi într'un târziu, moșneagul: că mâine dimineață, trebuie să ciți la iarmaroc.

A doua zi am făcut cunoștință satului și ne-am dus și pela postul de jandarmi. Cu șeful, om ager la minte, ne-am înțeles repede. Și pentru el eram un negustor de vite.

Ne-am dus și prin iarmaroc. Ne-am făcut că târguim, dar mai mult stam de vorbă cu țăranii. Ii întrebam așa, pe departe, ce zic de venirea *românilor*, dacă-s mulțămiți cu legea pământului ș'-apoi iar treceam la prețul vitelor pe care trebuia să-l găsim prea ridicat.

Vorbeam cu niște țărani dinspre Leova când apăru și moș Vasile Aliman.

— Merge — merge?

— Nu prea merge, Moș Vasile, nu ne 'mpăcăm cu prețul.

— După vreme, da 'or să mai scadă...

Moş Vasile avu bunătatea să ne poftească la masă. Şi 'n timpul mâncărei, ne-am înţeles să ne primească — 'n gazdă.

— Noi o să ne facem treburile cum 'om putea, lămuri Bejenaru, vom umbla şi prin satele vecine, vom târgui, vom trimite peste Prut vitele şi ne-om odihni tot la dumneata.

— Iţi face cum îţi socoti şi-ţi sta căt îţi binevoi, răspunse bătrânul.

Iar noi chiar din ziua aceea am şi început colinda. Umblam prin sat, stam de vorbă cu oamenii, ieşeam la câmp şi 'n ceasul de odihnă al ţăranilor, răstigniţi pe o glugă, sfătuiam. Ne ducem prin satele megieşe, lipseam două trei zile şi iar ne întorceam, sărbătorile mergeam la biserică şi cântam la strană. Amândoi aveam glas frumos şi cântam ca la noi în Moldova. Iar în după amezi, stam la sfat pe prispă, cu ţăranii. Era zile frumoase de toamnă şi s'adunau rândunelele de plecare. Când pe sus se zăria cârligul cocoarelor şi se auzea „cru-cru cru-cru“, ne descopeream împreună cu gospodarii şi făceam sfânta cruce. Iar când am început clăcile de desfăcut, chita noastră. Sub formă de poveste depănam toată istoria neamului nostru. Ştefan cel Mare care a stăpânit pământul acesta, Ştefan cel Mare şi Sfânt care a câştigat 47 războaie şi a zidit 47 biserici era pomenit des. Iar despre Ion Vodă cel Cumplit care-a bătut pe turci lângă Cahul ştiau şi bătrânii să povestească, mai cu şart ca noi.

Dela o vreme ne-am abătut şi pe la şcoală încercând a câştiga dragostea copiilor. Le citeam din Ion Creangă şi ce râdeau şi nu se mai săturau ascultându-ne.

Toate mergeau bine, numai Moş Vasile Aliman se schimbase. Nu mai sta de vorbă cu noi, abia ne răspundea la bună ziua şi cu vădită silă ne mai primea în casă. Ba într'o noapte întorcându-ne târziu dintr'un sat vecin, am bătut în fereastră, când ne-a deschis, ne-a vorbit, cu ciudă: „Dumneavoastră mai mult noaptea umblaţi după cai.

De bună seamă; ne lua drept hoţi de cai.

Odată l'am prins jeluindu-se unui sătean: Ce fel de negustori 'or ci, eu nu ştiu, da văd că de trei săptămâni de când şed la mine, n'au cumpărat nici o coadă de cal. Tare mă tem să nu fie nişte şpihoni.

După două zile şeful de post întâlnindu-ne pe drum ne povesti cum Moş Vasile i s'a plâns. Nu ne socotea oameni de trea-

bă. Il rugase se ne ceară *documentele*. Ştirea această ne-a mâhnit. Va să zică eram socotiți hoți de cai, agenți de siguranță sau, şi mai rău, spioni. Asta nu mai putea să mai meargă. Ori ne mutăm din casa lui moş Aliman şi părăsiam şi satul, ori trebuia descoperit adevărul. La urmă, am rugat pe jandarm că dacă vine moşneagul după răspuns, să-i spue totul.

Am plecat pe Prut în sus, prin sate. Câmpurile se goliseră. Numai bețele de *răsărită* stătea în picioare, ca nişte haragi. De peste Prut, dinspre Carpați, poposeau răsuflări de toamnă rece.

Ne gândiam la moş Vasile Aliman şi eram mâhniți. Pierdusem în el un prieten, un părinte. Poate, ne învinuirăm noi, era mai bine să-i fi spus de la început rostul nostru. N'ajungeau lucrurile aici. Ne-am întors în Câşlița într'o Sâmbătă din începutul lui Octombrie. Cu greutate în suflet am intrat în ogradă. N'am ajuns până la prispă şi moşneagul ne eşi în uşă.

— Da unde ne-ați fost, domnilor negustori ? ne 'ntrebă râzând : tot după cai, hai ?

Eram stingheriți. Nu ştiam ce să-i răspundem. Am intrat în casă, am ieşit şi ne-am tolănit la soare pe o capița de fân. Obosiți de drum am adormit în aroma fânului. Răsărise luna când am intrat în casă. Ne-a prins mirarea văzând masa întinsă. Moş Vasile Aliman apăru, în strae nouă, ras proaspăt şi vesel.

— Să nu bănuiți c'am pus masa la dumneavoastră. Baba mea a pregătit o zamă şi-o plăcintă c'am s'avem şi-un *mosăfir* la masă.

Musafirul era şeful de post, care veni după ce-a 'noptat.

A fost o masă îmbelşugată şi cu băutură prea îndestulătoare Şi dintre toți moşneagul era cel mai vesel. Iar când eşi ca să umple galonul cu vin şeful ne povesti cum moşneagul veni a două oară să ne reclame şi cum el ne dăduse de gol.

— Cum stă la icoane candela aprinsă, aşa să stee păharele înaintea dumneavoastră.

Mâne e sfânta Duminică şi aşa se cade să cie.. Luna inunda odaia năvălind pe fereastră. Pletele şi mustățile bătrânului păreau de lână țigaie. Ca într'o biserică plutea mireazma de busuioc.

După plăcinte cu blânză, vinul sfârâia pe gât.

— Ia'n luați mă rog, ne 'mbia ciocnind, luați şi să vă dea Dumnezeu noroc la cai. Şi bătrânul închidea un ochi cu înțeles.

După câteva rânduri de păhare golite, Moş Vasile obloni fereştile. Umplu păharele şi se ridică: munte cu creştetul înzăpezit.

— A-ţi căutat dumneavoastră să mă înşelaţi, da tot Vasile Aliman e mai tare. N'am avut mai mare bucurie decât când mi-o spus domnu şăf cine sânteţi. Să fiţi sănătoşi şi vă mulţămesc de bucuria ce mi-aţi adus-o la casă.

Glasul bătrânului tremura.

— Am crezut c'am să mor şi n'are să ştie nime taina din casa mea. Nici chiar Maria. Amu a venit ceasu să mă spovăduesc unor fraţi de-ai mei.

S'apropie de fereastă şi luă din părete portretul Ţarului Nicolae.

— Iacă-te că i s'o împlinit veleatu. Aista îl cunoaşteţi, ii Nicolai *ftaroi...*

Scoase două cuişoare din ramă şi-o desfăcu. Dădu la o parte chipul lui Nicolae II şi subt el apăru un cap cu pavniţi albe.

— Aistă-i Alexandru *pervâi...*

Dintre toţi, mătuşa Maria se uimăna cum de n'a ştiut ea ce are în casă.

Moş Vasile scoase şi pe Ţarul Alexandru I, apoi întoarse rama ca să nu putem vedea de mai cuprinde ceva.

— Amu să vă spun ce-mi stă pe inimă. Or'ci 45, or'ci 50 de ani de când mi-o încredinţat tata comoara aiasta. Nime n'o ştiut păn'amu ce-i într'însa, Dumnezeu o vrut ca odată, ş'odată să se afle...

Moşneagul tăcu, privindu-ne. In liniştea odăii candela strălucea ca un luceafăr.

— Il cunoaşteţi? Moş Vasile îndreptând spre noi portretul.

Trei capete s'au aplecat să-l privească. In uniformă de cavalerist, Cuza-Vodă — par'că zâmbea...

Am rămas de piatră; numai ochii nu mi s'au putut stăpâni..

Moş Vasile Aliman se'ndreaptă spre icoane şi-l aşeză între sfinţi.

— Locul lui i-aici. N'am ce să-l mai ascund de-acum,

Am sărit şi i-am apucat mâna să i-o sărut: Şi pe când mă aplecam, am simţit lacrimi picurându-mi pe creştet.

Soroca. **N. Iov.**

Un onorariu democratic

Ecoul revoluției încă nu se stinsese, și puzderie de devize mântuitoare era pe buzele și 'n auzul tuturor.

Revoluția triumfătoare nu se mulțumea numai cu drepturi pentru om, ci le reclama și pentru ultimele necuvântătoare.

Eram inspector sanitar veterinar. Conform regulamentului nu puteam avea clientelă particulară. Făceam, bine'nțeles, une-ori câte-o excepție pentru cei mai buni prieteni, dar îi serveam gratuit.

Intr'o zi de primăvară vecinul meu, un brutar evreu, destul de bogat, dar numai puțin democrat și revoluționar mă invită la el, spre a da ajutor unui cal bolnav. I-am explicat, că n'am dreptul acesta și l-am refuzat categoric. Dar evreiul nu s'a lăsat bătut. Stăruia mereu, motivând, că suntem vecini și că nu va observa nimeni această abatere dela regulament.

Cel mai puternic motiv, pe care l-a invocat abia la urmă, era că, sărmanul cal fusese plătit scump, — 7.000 lei, că e Nonius pur sânge — și că este gata să-mi plătească chiar o mie de lei, dacă-l voi vindeca.

-- Examinați'l, D le doctor, măcar cinci minute.....

Perspectiva de a câștiga o mie de lei (la nevoe chiar 500) și avantajul vecinătății, m'au convins Poarta curții fiind încuiată, am trecut amândoi prin brutărie.

In mijlocul curții stătea în picioare un schelet de iapă — veritabil Nonius, — acoperit cu piele și c'un șumuiag de fân, atârnând în partea stângă a gurei ca o lulea. Stătea neclintită, cu ochii țintiți în pământ. Semăna bine cu Rossinanta dintr'o ediție ilustrată, veche a lui Don Chichotte.

— Ce-i cu ea ?

— Nu mănâncă de o lună de zile.

— Numai atâta ?

— Numai.

Am început s'o examinez. Temperatura — subnormală. In pulmoni şi cord — nimic deosebit. Numai în intestinele goale o gheorăială. Ultima treaptă a mizeriei fiziologice şi nici o speranţă de scăpare.

— Nu se poate face nimic; e prea târziu.

— Inţeleg, D le doctor, dar dacă ar putea numai să se mişte, ca s'o duc la obor şi s'o vând. Poate mi-aş scoate măcar o parte din capital. Până mai eri tot mai umbla de ici, colo, dar de vre-o două zile, s'à înţăpenit aici. Mă tem s'o urnesc din loc, căci poate să cadă şi să se risipească.

— Şi D-ta voeşti, ca eu să fac o minune?

— Cam aşa ceva, D-le doctor. Pentru aceasta ofer eu atâţia bani, — zîmbi şiret brutarul.

— „Halal meserie, dacă numai din minuni poţi se te hrăneşti!" — am gândit eu.

— Sunt democrat şi ştiu să răsplătesc munca, — a adăogat brutarul pe un ton mai serios.

— Bun, să încercăm dar minunea! — I-am răspuns eu, şi am comandat o doctorie indicată contra hiperacidităţii.

Farmacia era aproape, şi peste un sfert de ceas eu personal i-am dat-o iepii. Bietul animal a înghiţit cantitatea dată, cu poftă, — probabil, că nu-i se dăduse apă de câteva zile.

La plecare i-am recomandat proprietarului să-i dea de trei ori pe zi, câte o porţie din medicamentul acela.

Trecând prin brutărie, proprietarul mi-a dat o pâine albă.

— Un supliment gratuit! — mi-a explicat el binevoitor.

A doua zi, când m'am dus să-mi văd calul nu l'am mai găsit în curte..... Desigur, că a perit, — mi-am zis. Dar totuş m'am interesat la soţia brutarului, care stătea în brutărie la casă.

— Nu ştiu nimic, D le doctor, — mi-a răspuns ea.

— Cum aşa? N'aţi auzit zgomot, gălăgie, când se transporta hoitul?

— Asta nu mă priveşte. Bărbatul meu trebuie să ştie, dar acum nu e acasă.

— Dar altcineva n'ar putea să-mi dee vre-o informaţie?

— Doar băiatul, care duce pâinea, dar şi el este plecat.

Deşi convins că iapa era moartă şi cadavrul transportat, eu totuş m'am reîntors în curte şi am început să cotrobăiesc prin toate colţurile. Şi am găsit-o.

Stătea tot aşa de prăpădită ca şi eri tocmai în fundul curţii, după un stoguleţ de fân. Ca să mă conving, că trăeşte şi, mai cu seamă, că se poate mişca, am luat-o de coamă şi am tras-o după mine. Ea a mers, împleticindu-se. Am dus-o în grajd, la iesle, şi am lăsat-o acolo deslegată, nefiind primejdie să fugă. De altfel nici nu avea căpăstru.

M'am întors în brutărie şi i-am comunicat vestea bună proprietăresei.

— Vă asigur, D le doctor, că eu nu ştiam nimic! — mi-a răspuns ea cu un ton destul de nepăsător.

Văzînd, că n'am cu cine vorbi, i-am recomandat să continue cu doftoria administrarea şi m'am îndreptat spre eşire.

— O pânicică, D-le doctor, — şi îmi întinse o pâine albă frumoasă.

— Mulţumesc, dar eu m'am înţeles cu soţul dumitale... Voi primi un onorariu bănesc.

— Ce-are a face una cu alta? El mi-a spus, să-ţi dau câte-o pâine ori de câteori vei vizita calul.

„Fie şi aşa!“ — gândii eu, am luat pâinea şi am ieşit din brutărie.

In aceiaş seară am plecat într'o inspecţie şi m'am înapoiat după patru zile.

Am alergat îndată la brutărie.

— Ei, ce mai face iapa? — mă informez iarăş la soţia brutarului.

— Nu ştiu, — îmi răspunde ea laconic.

— Cum aşa? Să nu fi auzit cu adevărat nimic despre ea în aceste patru zile!

— V'am spus că asta nu-i treaba mea.

— Şi tot nu-i nimeni acasă?

— Nimeni... — a îngăimat dânsa.

— Atunci mă duc tot eu s'o caut.

— Poftiţi, de ce nu? — şi mi-a deschis uşa spre curte.

Dar de data aceasta n'am găsit iapa nicăeri, nici chiar în grajd. S'a sfârşit cu iapa! mi-am zis eu şi am plecat spre casă. In brutărie proprietăreasa iarăş mi-a dat o pâine. Am luat pâinea, dar m'am hotărît să nu mai dau pe acolo, căci era evident, că proprietarul evità să dea ochii cu mine. Cauza? Desigur moartea iepei.

Ieşind din brutărie, văd ceva, ce mă opreşte în loc, ca trasnit de un fulger. Drept în faţa uşii stătea iapa,... înhămată la furgonul de pâine!!

— Ce-i asta? Cine ţi-a dat voie să înhami iapa? — m'am năpustit eu asupra băiatului.

— Proprietarul mi-a poruncit...

— Unde-i proprietarul?

— Nu ştiu!

— Să spui proprietarului, când s'o întoarce, să vie la mine.

Şi adânc revoltat, m'am dus acasă......

Seara m'am pomenit cu băiatul. Imi spune, că proprietarul fiind ocupat, l-a trimis pe dânsul, să mă întrebe, ce să-i mai dea iepei, că iar mănâncă foarte prost.

Am alungat băiatul, strigându-i să spue proprietarului că să nu îndrăznească să mai facă apel la mine, dacă se poartă aşa de puţin omeneşte.

Peste vre-o două luni de zile am recunoscut întâmplător pe vechea mea pacientă, înhămată la trăsura unui birjar. Era, ce-i drept, încă slăbuţă, dar mergea binişor la trap.

Toate încercările mele de a da ochii cu brutarul au rămas zădarnice. Iar în loc de onorariul promis a trebuit să mă mulţumesc cu „suplimentul" de trei pâini.

In schimb însă am aflat mai târziu, că brutarul meu era unul din cei mai vajnici membri ai Societăţii pentru protecţia animalelor.

S. Usinevici.

ODATĂ ŞI ACUM.

Odată, când am fost copil,
Credeam, că roza din April
Etern o să rămâie 'n floare;
Dar a suflat năprasnic vânt
Şi roza mea găsi mormânt
In pulberea de pe cărare.

*

Şi 'n sufletul acest mâhnit
Odată roze-au înflorit —
De doruri inima-mi fu plină;
Dar vântul soartei a suflat
Şi 'n veci pe toate le-a 'ngropat,—
Mormânt mi-i sufletul, ruină.

Tony Luţcan

Gurele Dunărei și Basarabia.

Dunărea își adună apele depe suprafața unui basin imens, a cărui întindere este de 820.000 km.^{2} Cursul său de 2.800 km. trece — ca'n poveste — prin 9 țări. Dintre toate aceste țări însă, România stăpânește cea mai mare întindere — $36^0/_0$ din basinul dunărean. Tot România deține și cea mai mare porțiune (1.100 km.) din cursul navigabil al marelui fluviu, și — ceace este de o deosebită însemnătate — gurele Dunării și trunchiul pe care se face și navigație „maritimă" se află în întregime pe teritoriu românesc.

Evident, nici un stat dunărean nu va fi așa de interesat de buna funcționare a marei artere de navigație ca România, ale cărei interese vitale sânt indisolubil legate de ea, în timp ce în viața economică a celorlalte țări dunărene marele fluviu joacă un rol secundar (Bulgaria s'a îndreptat definitiv spre Marea Neagră, iar Jugoslavia — spre Marea Adriatică).

Cât de mare este rolul Dunărei în viața economică a României se poate judeca după următorul fapt: peste $80^0/_0$ din produsele țărei se exportă pe calea apei; din această cantitate însă numai $^1/_3$ se scurge prin Constanța, pe când celelalte $^2/_3$ se scurg pe calea Dunării.

Reese din aceasta un adevăr cu aparențe de paradox, că Dunărea are pentru România o importanță „marină" mai mare decât însăși Marea Neagră!

Iar învățământul folositor pe care trebue să-l tragem din aceste lucruri e: că noi, Românii, mai mult și mai bine decât orcare alt popor trebue să cunoaștem Dunărea și marea ei însemnătate economică pentru țara noastră. Cunoașterea marelui nostru fluviu trebue să ocupe un loc de samă în tot învățământul nostru, dela școala primară până la cea superioară. Și această cunoaștere se poate realiza cu atât mai ușor, cu cât, după Mississipi, Dunărea este fluviul cel mai temeinic studiat științificește depe suprafața pământului.

*

Cel mai mare interes practic pentru Români în general şi pentru basarabeni în special, îl prezintă, incontestabil, Delta Dunărei, de care natura însăşi a legat pământul şi, ca atare, şi interesele economice ale Basarabiei.

Intre oraşele Ismail şi Tulcea, la punctul numit „Ceatalul Ismailului", Dunărea se desface în 2 braţe. Unul apucă spre Nord dealungul pământului basarabean, trece pe lângă Ismail şi Chilia şi se varsă în mare la răsărit de Vâlcov: este „braţul Chiliei" Din toată apa Dunării prin el se scurge în mare cam 67⁰/₀. El apare astfel ca braţul cel mai bogat în apă al deltei, fiind totodată şi cel mai adânc, şi cel mai puţin cotit, cu toate că formează în cursul său trei despletiri de numeroase braţe şi gârle secundare.

Al doilea braţ, având numai 33⁰/₀ din debitul Dunării, pleacă dela „Ceatalul Ismailului spre Tulcea şi la răsărit de acest oraş, la punctul numit „Ceatalul Sf. Gheorghe", se ramifică, la rândul lui, în alte 2 braţe: „braţul Sf. Gheorghe" cu 20⁰/₀ — 21⁰/₀ din debitul fluviului şi „braţul Sulinei", care conţine abia 10⁰/₀—12⁰/₀ din debit. Sulina, aşadar, este cel mai neînsemnat dintre cele 3 braţe principale ale Deltei dunărene.

Depe suprafaţa întinsului său basin, în care sânt cuprinşi munţii cei mai înalţi, mai înzăpeziţi şi mai ploioşi ai Europei, Dunărea adună şi duce spre mare un noian de apă. In timpul apelor mari ea scurge în mare 35.000 $m.^3$ de apă pe secundă, în timpul apelor mijocii — 7.000 $m.^3$ sec., iar în timpul apelor celor mai scăzute — 2.000 $m.^3$ sec. In privinţa aceasta Dunărea o întrece pe Volga cu 50⁰/₀ din debit, deşi Volga are o lungime de 3570 km. şi un bazin cu mult mai vast decât cel dunărean; însuşi Nilul e întrecut ca debit de Dunăre, cu toate că are o lungime de 6.600 km.

Dar Dunărea-i „apă tulbure"; ea duce spre mare nu numai apă curată, ci şi o mulţime de aluviuni, fie pe fundul albiei, fie în stare de suspensie. După socoteli ce nu urcă, ci întrucâtva scad realitatea, în fiecare an Dunărea aduce şi depune la guri cam: 65 - 75.000.000 tone de aluviuni.

Dacă Marea Neagră în care se varsă Dunărea ar avea fenomenul de maree — flux şi reflux — atunci aluviunele acestea, prin înaintarea şi retragerea apelor marine spre ţerm, ar fi spă-

late dela guri şi cărate spre largul mărei. Fluviul ar avea la guri adâncimi foarte mari; poate nici Delta nu s'ar fi format şi în locul ei am avea un estuar de felul celora pe care le au numeroase râuri din Europa apuseană (Elba, Weser, Sena etc). Dar... Marea Neagră n'are maree, aluviunele aduse de Dunăre nu sânt spălate şi cărate de acestea şi rămân la guri şi în marea din apropierea acestora, formând cunoscutele *„bare“ dela guri* şi *„platoul“* din faţa Deltei. Adâncimea mare de mai mulţi metri, dinspre apus a braţelor scade brusc spre guri, unde „bara“—un fel de iezătură naturală — reduce adâncimea la 1 metru şi chiar la mai puţin decât atât.

Există însă în Marea Neagră un fenomen care supleneşte într'o măsură oarecare mareele: este vorba de *„curentul litoral“* de care-s animate apele mărei dela ţermurele noastre. La gurele Dunării acest curent mişcă apa mărei dela Nord la Sud, şi în mişcarea lui antrenează cu el şi o parte din aluviunele aduse de fluviu la guri şi pe „platoul“ din faţa acestora şi le duce spre miazăzi.

Dar Dunărea e mai puternică decât acest curent marin; ea-l învinge, îl frânge oarecum, îndepărtându-l dela guri, şi aduce aici atâtea aluviuni cât curentul nu este în stare să transporte. O parte însemnată din aluviuni rămâne, ca urmare, la gurele fluviului, se adaogă an cu an, formând bancuri submarine, care crescând, devin ostroave, iar acestea se adaogă la altele mai vechi; în felul acesta aluviunele contribue la creşterea treptată a Deltei pe sama spaţiului răpit dela mare. Această creştere a Deltei în unele puncte este extrem de activă: aşa, toată porţiunea ei dela răsărit de Vâlcov, numită „Delta Secundară a Chiliei“ a crescut în ultimii 150 ani. Braţul Chiliei, care duce pe el cea mai multă apă, duce şi cele mai multe aluviuni şi face prin aceasta ca Delta la gurele lui să înainteze în mare cam cu 1 km. în fiecare 4 ani. Faptul îndeosebi de grav este, că aluviunele acestui braţ nu rămân numai în faţa gurelor lui, ci sânt deplasate de curentul litoral spre celelalte guri ce se află mai la Sud de el; în schimb la gurele Chiliei nu se depun decât propriile ei aluviuni.

In rezumat, Dunărea, după cum s'a putut vedea, are marele inconvenient al împotmolirei gurelor sale, iar de acest inconvenient se va resimţi neapărat navigaţiunea depe fluviu.

* * *

Insă, cu toată gravitatea fenomenului împotmolirei gurelor, Dunărea din cele mai vechi timpuri — dela intrarea basinului ei inferior în istorie — se constată că a fost o cale de navigație și comerț de mare însemnătate. Și după cum era și firesc să fie, brațul cel mai important pentru activitatea omenească din trecut, brațul care se identifica cu însuși Dunărea, — n'a fost nici Sulina și nici Sf. Gheorghe, ci *Brațul Chiliei.*

Intr'adevăr, acest braț, cu numele de „Peuce" figurează în istorie deja pe timpul lui Darius Histaspe. — Comerțul și navigația activă a Grecilor antici dela gurele Dunării — și în special comerțul înfloritoarei colonii grecești a Histriei — se făceau tot pe brațul Peuce — Chilia. — Aici, pe brațul Chiliei, pe locul actualei Chilii basarabene, se afla *Helis* — centrul puterei Geților depe timpul regelui Dromichaetes, cu 3 secole înainte de Hristos.— Pe acest braț, principal și pe atunci ca și azi, Macedonenii sub Filip II, Alexandru cel Mare și Lysimac, au căutat de mai multe ori să pue mâna, pentru a putea prin el stăpâni întreaga Dunăre.— Iar atunci când, după o lungă periodă de întuneric medieval, gurele Dunării reintră în istorie în sec. XII, — viață istorică și activitate economică găsim tot aici, pe brațul Chiliei, unde vechea Helis a lui Dromichaetes reapare sub numele bizantinului „*Chele*" *). — Pe acest braț desfășoară o mare activitate economică în sec. XIII, XIV și XV, marii negustori medievali, Genovezii, al căror centru comercial principal era la Chilia. — Alungarea Tătarilor de către Munteni și Unguri în sec. XIV și întinderea stăpânirei „basarabești" în Sudul Bugeacului actuale urmăreau de fapt stăpânirea brațului Chiliei. — Atunci când Moldovenii, în sec. XV, ajung stăpâni pe acest braț cu cetatea Chiliei, ei apar în ochii lumei ca deținători ai „cheii" strategice și comerciale a Dunării. — Insfârșit, Turcii după ce scapă din mâini, împreună cu Basarabia, Brațul Chiliei, își dau sama, că au perdut prin aceasta întreg rostul stăpânirei lor la Dunăre și foarte curând după aceasta (1829) părăsesc cu indiferență întreaga Deltă în mânele Rușilor.

Este nimerit, cred, să fie reamintite toate aceste fapte de ordin istoric, fiindcă ele ne arată în mod hotărît, că în decurs

*) Despre *„Peuce și Delta Dunării în antichitate"* se va putea curând consulta lucrarea cu acest titlu ce o avem sub tipar. G. N.

de milenii în trecut viaţa economică a Dunărei de jos şi a basinului ei şi-a făcut legătura cu marea — nu prin gurele şi braţele secundare, ci prin gura şi braţul principal al fluviului, indicate de însăşi natură pentru acest important rol; în toate timpurile, în trecut, soarta vieţei economice şi politice dela Dunărea de jos a fost legată mai ales de braţul şi gura Chiliei.

Acesta-i un adevăr pe care trebue să ni-l fixăm în minte pentru a înţelege cele ce urmează şi, principalul, pentru a putea trage toate concluziile practice şi logice în acelaş timp, pe care ni le impune însăşi natura lucrurilor dela gurele Dunării.

*

In prima jumătate a sec. XIX, Marea Britanie şi-a transformat sistemul său economic, trecând dela o gospodărie naţională cu bază mai ales agricolă, la alta, nouă, întemeiată pe marea industrie şi comerţ. Lipsa pâinei proprii de aci înainte a forţat-o pe Anglia să caute anumite „grânare" peste hotar. Intinsa campanie de cercetări făcute în acest scop de către Englezi i-a convins, că regiunea cea mai indicată în privinţa aceasta este basinul Dunării şi în special principatele române. — Pe de altă parte, în urma tratatului dela Adrianopol (1829), care înlăturasă stăpânirea — teritorială — turcească din stânga Dunării româneşti (raielele), şi mai înlăturasă totodată şi lâncezirea seculară economică pe care o creiaseră Turcii la Dunăre, — în principatele române începe o fază de activă colonizare şi exploatare agricolă a întinselor câmpii roditoare, până atunci aproape despopulate şi lăsate în cea mai mare parte în paragină. Câmpiile româneşti devin astfel „grânarul" căutat de îndepărtata Anglie, care organizează un întins comerţ de cereale româneşti. Alte state, şi în special Austria, încep deasemeni să desfăşoare o energică activitate economică la gurele şi prin gurele Dunării.

Insă navigaţia şi comerţul acesta erau privite cu ochi răi de Ruşi, deoarece creiau o concurenţă serioasă comerţului lor de cereale şi ameninţau prosperitatea economică a marelui lor port, Odessa. Ca urmare, Ruşii desfăşoară o întreagă campanie de şicanare a navigaţiei şi comerţului dunărean: braţele Deltei sânt adeseaori făcute improprii pentru navigaţie prin scufundări de epave sau vase vechi; gurele sunt lăsate fără nici o îngrijire;

poliţia pe braţe aproape nu există; vasele streine erau veşnic duse la Odessa şi ţinute acolo în carantine îndelungate pe motiv de epidemii etc., etc.

Sabotarea aceasta a comerţului şi navigaţiei dunărene de către Ruşi a fost fără îndoială una din cauzele serioase, care au dus la răsboiul Crimeiei. Ca dovadă de aceasta stă faptul, că unul din principalele puncte ale tratatului de Paris (1856) a fost regularea navigaţiei dela gurile Dunării. *Tratatul a hotărît libertatea complectă a navigaţiei la gurile fluviului*, iar pentru supravegherea acestei libertăţi, precum şi pentru ameliorarea navigaţiei pe porţiunea maritimă a Dunării s'a ajuns la crearea unui organ format din reprezentanţii statelor cu interese economice pe fluviu, — organ cunoscut sub numele „Comisiunei Europene a Dunărei" (C. E. D.).

* * *

Contrar unei tradiţii economice multiseculare, care consacrase ca arteră principală de navigaţie şi comerţ la gurele Dunărei — braţul Chiliei, „Comisiunea Europeană a Dunărei" s'a oprit în alegerea canalului navigabil nu asupra acestui braţ care şi pe atunci ducea 67%—70% din debitul fluviului, ci asupra braţului Sulinei, care pe atunci era şi mai neînsemnat decât azi, căci nu cuprindea decât 5% din debit. Neglijarea aceasta a unei tradiţii economice străvechi, din motive de oportunitate momentană, s'a dovedit şi se dovedeşte din ce în ce tot mai mult, după cum vom vedea, cât se poate de primejdioasă pentru economia generală a ţărilor dela Dunăre, dar mai ales pentru acea a ţărei noastre.

„C. E. D." s'a ferit să aleagă braţul Chiliei pentru navigaţia maritimă a Dunărei, între altele, pe motivul, că sedimentarea aluviunelor la gurele lui era foarte puternică, iar gura însăşi era prea departe de Bosfor şi necesita pe atunci o durată mai mare de navigaţie. Braţul Sf. Gheorghe a fost înlăturat din cauza coturelor sale prea mari şi a fundului primejdios (bancuri).

Braţul Sulinei a atras atenţia „C. E. D." prin faptul, că avea la 1857 o adâncime la bară deşi insuficientă (2 m.), totuşi ceva mai mare decât celelalte braţe. Curentul litoral, pe acea vreme nestingherit de înaintarea „Deltei secundare a Chiliei",

ajuta foarte mult la despotmolirea gurei Sulinei. Braţul Sulinei cu debitul lui mic de apă era singurul canal dunărean pe care se simţea în stare C. E. D., cu mijloacele technice depe atunci, să-l stăpânească şi să-l amenajeze. Dealtfel pentru tonajul vaselor marine de atunci (2—300 tone) nici nu se prea simţia nevoia unui canal mai larg şi mai adânc decât Sulina.—Alegerea acestui braţ s'a impus, printre altele, şi din cauză că la gura lui se află satul Sulina, unde se puteau înfiripa serviciile „C. E. D.".

Trebue să recunoaştem că opera „C. E. D." pe braţul Sulinei a fost în trecut, până la un punct, foarte importantă. Din activitatea ei a rezultat portul bine organizat şi înzestrat al Suliei. Braţul primitiv foarte cotit a fost făcut aproape rectilin prin tăierea coturelor dela micul şi marele „M", reducându-se prin aceasta simţitor durata navigaţiei pe braţ. Pentru a obţine o mai bună spălare naturală a gurei, aceasta a fost prelungită în mare din aşa zisele „jeteuri" (diguri). Albia primitivă a cărei lărgime varia între 100 — 250 m., a fost printr'o serie de lucrări lărgită sau îngustată până la 130—150 m. Numeroase bancuri au fost înlăturate depe fundul albiei, iar adâncimea braţului a fost sporită până la 7 m. In sfârşit printr'o serie de alte lucrări tehnice s'a obţinut urcarea treptată a debitului dela 5% la 10%—12%.

Cerinţele economice ale ţărilor cu interese la gurele Dunărei—ale României în special—şi evoluţia mijloacelor de transport maritim au impus desfăşurarea treptată a acestor lucrări de amenajare şi îmbunătăţire a braţului şi gurei Sulina. Rezultatele au fost pentru navigaţie dintre cele mai favorabile. Intr'adevăr unde până la 1857 vasele cele mai mari depe Sulina n'aveau decât 300 tone, la începutul sec. al XX-lea pe canal puteau intra vase de 5 — 6000 tone.

Treptat, pe măsură ce sporea tonajul vaselor care se îndreptau spre gurele Dunărei, braţul Sulinei a trebuit să fie perfecţionat. Aceasta însă s'a putut face numai până la un punct, care azi e deja atins şi peste care nu se mai poate trece; *braţul Sulina prin lărgimea sa mică, prin volumul său şi mai mic a dat tot ceace natura îi permitea să dea,* spune cu drept cuvânt ing. Vidraşcu, o mare autoritate în problema gurelor Dunării.

Dar mijloacele de navigaţie marină, în evoluţia lor, nu s'au oprit la tonajul de 5 — 6000 tone — maximul pe care-l poate primi braţul Sulina. Transportul mărfurilor pe vase mici cum sunt considerate azi vasele până la 6.000 tone costă prea scump. Transport maritim ieftin azi se poate face numai pe vase de cel puţin 10.000 tone. Mărfurile noastre, grele prin natura lor (cereale, petrol, lemn) au în special nevoie de un transport ieftin, pe vase de tonaj mare. Vasele mari însă pentru a putea veni la noi prin gurele Dunării, au neapărată nevoe de o adâncime cel puţin de 10 m şi de o lărgime a canalului navigabil cu mult mai mare decât acea a Sulinei. Or, asemenea condiţiuni de navigaţie *„Sulina nu le va putea oferi niciodată, ori câte lucrări am mai întreprinde, orice sforţări am face şi orice cheltueli am sacrifica"* (Vidraşcu).

Prin urmare, din punct de vedere economic se impune cu orice preţ înlocuirea drumului maritim al Sulinei prin altul, care să ne ofere posibilitatea unui transport ieftin al mărfurilor noastre.

*
* *

Dar înafară de acest motiv serios, înlocuirea Sulinei azi o impune însăşi desfăşurarea fenomenelor geografice dela Gurele Dunării.—Inaintarea rapidă a „Deltei secundare a Chiliei" spre răsărit îndepărtează tot mai mult curentul litoral de gura Sulinei, ale cărei aluviuni—în urma părăsirei din timpul răsboiului mondial—ajunseseră să nu mai fie spălate de acel curent. In acelaş timp braţul „Stambulul Vechi" din Delta Chiliei înaintează vertiginos spre Sud, trimiţându-şi aluviunele spre rada şi g ra Sulinei. Impotmolirea gurei Sulinei pe această cale devine o problemă de un număr mic de ani. Poarta economică a României, chiar aşa, mică şi strâmtă cum este, e ameninţată într'un viitor foarte apropiat să fie închisă cu totul.

Iminenţa acestei primejdii a fost de mult timp şi de repetate ori prezisă şi semnalată, mai ales de oamenii de ştiinţă Români: dr. *Gr. Antipa*, renumit ichtiolog şi unul dintre cei mai de samă cunoscători a problemelor dunărene încă dela 1894 a semnalat neîncetat până azi pericolul; inginerul *Vidraşcu* timp de mai bine de 20 ani, în valoroasele sale lucrări hydrologice, economice şi cartografice asupra Dunărei atrage mereu atenţia

asupra aceleiaş primejdii şi indică soluţii înţelepte, întemeiate pe o adâncă cunoaştere a fenomenelor fizice care au loc la gurele fluviului.

* * *

Pentru remedierea răului şi prevenirea dezastrului s'au propus o samă de soluţii, menite să rezolve problema drumului marin dela gurele Dunării. — Aşa, în unele cercuri s'a emis ideia înlocuirei Sulinei printr'un canal, care ar urma dela „Ceatalul Ismailului" până la Mahmudia pe braţul Sf. Gheorghe, iar de acolo peste peninsula „Bugeacului" dobrogean până la laguna Razelm şi prin aceasta până la strâmtoarea „Portiţa", la mare. — O samă de consideraţii foarte serioase şi bine intemeiate se opun însă acestei soluţii. Se obiectează, cu drept cuvânt, că braţul dunărean pe porţiunea arătată este foarte defectuos, prezentând bancuri, ostrove şi anafore, primejdioase pentru navigaţie şi greu de înlăturat prin lucrări tehnice. Săparea canalului peste peninsula „Bugeacului" formată din roci tari deasemeni prezintă greutăţi extrem de mari. Insăşi laguna Razelmului are adâncimi mici (1—3 m.) şi pentru a fi utilizată de navigaţie are nevoe de un canal submarin adânc.—In total ar trebui executată o lucrare de ca 75 km., adică cu 6—7 km. mai lungă decât canalul Panama! Dacă Panama a putut fi realizată numai cu mijloacele Statelor Unite, evident că o „Panama" românească este peste puterile ţărei noastre sau acele ale „Comisiunei Europene a Dunării". Soluţia înlocuirei Sulinei printr'un asemenea canal cade, prin urmare, ca irealizabilă.

* * *

„Comisiunea Europeană a Dunărei" a rămas tot la „soluţia Sulinei", cu toată situaţia economică şi fizică creiată. Pentru a putea menţine adâncimea de 7 m. dela gura braţului, s'au mai prelungit în mare încă cu 2.300 m. „jeteurele" menite să pună gura în contact cu curentul marin care ajută la înlăturarea aluviunelor. Dacă în felul acesta aluviunile proprii ale Sulinei mai pot fi înlăturate, în schimb rămâne neînlăturată primejdia mare a împotmolirei dinspre gurele Chiliei. Cumcă această primejdie continue să ameninţe, cu toată prelungirea „jeteurilor", se vede clar din faptul anunţat de jurnale, că „C. E. D." proectează astuparea urgentă

a gurei „Stambulului Vechi“ care-şi trimite continuu aluviunele spre Sulina. Dar odată astupată această gură şi înlăturată primejdia din această parte, ea apare din alta: aluviunile oprite să vie spre Sud, vor înainta numai decât spre răsărit, vor face ca delta Chiliei să crească în această direcţie şi prin aceasta vor îndepărta din nou dela gura Sulinei curentul litoral binefăcător, abia captat prin prelungirea recentă a „jeteurilor“. E un adevărat cerc viţios la gura Sulinei!

Dar chiar dacă am admite că printr'o minune oarecare soluţia „C.E.D.“ ar reuşi, problema căii navigabile dunărene tot nu capătă o rezolvare satisfăcătoare pentru noi. — Lărgirea şi adâncirea braţului fiind imposibile, am fi nevoiţi şi mai departe să ne folosim tot numai de vase de tonaj mic pentru mărfurile noastre, iar aceasta, după cum am văzut, are pentru noi inconveniente economice foarte supărătoare.

Se înţelege, că soluţia „C. E. D.“ cu tot costul ei enorm (numai pentru prelungirea „jeteurilor“ se alocasă suma de $^1/_2$ miliard de lei) nu-i mulţumitoare pentru interesele economice ale României.

* * *

In asemenea situaţie cu drept cuvânt s'a putut spune că *„schimbarea drumului navigabil maritim al Dunărei depe Sulina a devenit o axiomă“. Iar soluţia adevărată a problemei constă într'o părăsire cât mai grabnică a braţului Sulinei şi într'o înlocuire a lui prin braţul Chiliei,* indicat pentru aceasta de însăşi natură şi de o tradiţie istorică şi economică cu mult mai veche decât cea creiată de „Comisiunea Europeană a Dunărei“.

Intr'adevăr braţul acesta duce 67% din debitul fluviului. Ca urmare a debitului său enorm de apă, el are lărgimi considerabile, între 200 m. — 1.000 m. Din aceiaşi cauză adâncimele braţului sânt foarte mari, variind între 10 m. şi 30 m. pe tot cursul său, afară de 2 „funduri înalte“ (Pardina şi Balina), uşor de adâncit însă, după părerea specialiştilor. Lărgimea şi adâncimea braţului Chiliei permit cu uşurinţă navigarea vaselor de peste 10.000 tone, de care are nevoie economia noastră naţională.

Este foarte adevărat că braţul Chiliei n'are numai calităţi, ci şi elemente negative pentru navigaţie, iar printre acestea alu-

vionarea puternică la guri trebue avută în vedere în primul rând. Dar în acelaş timp şi curentul litoral binefăcător, la gurele Chiliei, loveşte în plin aceste aluviuni şi le mână spre Sud, depunându-le, după cum am văzut la gura Sulinei, *în timp ce nici-o altă sursă de aluviuni nu ameninţă însăşi gurele Chiliei.* Dintre toate gurele Chiliene, gura braţului important al „Oceacovului" este indeosebi favorizată de acţiunea curentului litoral. Marea însăşi în preajma acestei guri are adâncimi bune de cel puţin 10 m.; despotmolirea gurelor Chiliei s'a dovedit a fi o operaţie nici mai uşoară, dar nici mai grea decât acea a gurei Sulinei.

O greutate incontestabilă o prezintă, în al doilea rând, problema portului viitor dela gurele Chiliei. Acest port, evident, nu se poate ridica chiar în smârcurele dela Gura Oceacovului; de altfel nici nu-i absolută nevoie ca portul să fie chiar la gura braţului navigabil. Viitorul port se poate instala cu succes în actualul Vâlcov sau chiar la Chilia-Nouă. — Faţă de Sulina aceste puncte au marele avantagiu de a putea fi legate uşor cu restul ţărei prin cale fierată, iar aceasta ar înlătura izolarea penibilă din timpul iernei, de care suferă în mod cronic Sulina. Mulţimea braţelor dela Vâlcov şi Chilia mai prezintă o condiţiune prielnică pentru iernatul vaselor.

* * *

Părăsirea portului Sulinei, fireşte, este o problemă foarte grea: în acest port s'au pus capitaluri mari, creindu-se instituţiile „C. E. D." Totuşi părăsirea portului este fatală, dată fiind pe deoparte conspiraţia factorilor naturali îndreptată împotriva lui, iar pe de altă parte—faptul că organul pe care-l deserveşte portul —braţul Sulina—nu mai poate satisface cerinţele navigaţiei actuale. Toate lucrările ce se fac şi se vor mai face pe Sulina sânt „baloane de oxigen" menite numai să prelungeasă agonia muribundului; mai curând sau mai târziu, Sulina tot va trebui să fie părăsită. Se cunosc multe exemple de oraşe care, fiind în situaţia Sulinei, au decăzut şi şi-au pierdut rostul. Aceasta a fost, bunăoară, soarta oraşului „*Aigues Mortes*" din Delta Ronului; *Ravena* şi *Adria*, odinioară situate pe malul Adriaticei, azi, prin înaintarea Deltei Padului, sânt complect izolate de mare şi nu mai păstrează nimic din vechea lor importanţă; ele au decăzut,

fiindcă cei care le-au ridicat n'au ştiut să prevadă mersul factorilor naturali din cadrul în care aceste oraşe au fost aşezate.— Noi să fim mai prevăzători.

* * *

Astfel, interesele economice ale României şi jocul forţelor naturale dela gurele Dunării impun, în chip fatal strămutarea arterei navigabile marine depe braţul Sulinei pe braţul Chiliei. Această „fatalitate" este însă plină de perspective îmbucurătoare pentru întreaga Românie; produsele ţărei prin această strămutare ar căpăta posibilitatea unui transport ieftin pe marea arteră a Chiliei.

Dintre toate ţinuturile româneşti însă Basarabia ar fi aceia care ar obţine cele mai mari avantagii pentru valorificarea produselor ei; micile porturi basarabene dela Dunăre — Renii, Ismailul, Chilia şi Vâlcovul — vor trebui să devie în chip firesc „terminusuri" ale unor căi menite să scurgă produsele Basarabiei spre calea largă a Chiliei.

Dacă, din cauza unei seculare neglijări, sub Ruşi, a Dunărei, problema importanţei economice a marelui fluviu azi aproape de loc nu preocupă opinia publică basarabeană, — apoi pe viitor atitudinea faţă de această problemă trebue să se schimbe radical. Toată lumea basarabeană trebue să înţeleagă, că interesele economice cele mai vitale ale provinciei — ca şi ale întregii Românii dealtfel — sânt strâns legate de braţul Chilian al Dunării. Prin manifestările ei opinia publică basarabeană — ca şi întreaga opinie publică românească—trebue să contribue la strămutarea cât mai grabnică a căii maritime dunărene depe braţul Sulinei pe braţul Chiliei.

Cu atât mai mult se impune o contribuţie serioasă la rezolvarea acestei prombleme din partea factorilor responsabili de conducerea politică şi economică a Basarabiei. Aceşti factori vor trebui în special, să înţeleagă un lucru de o mare importanţă: că toată politica drumurilor basarabene va reuşi să-şi atingă scopul numai atunci, când trasarea acestor drumuri va urmări scurgerea produselor basarabene spre calea naturală a Dunării.

Gh. I. Nastase.

NOTA. Articolul de faţă este textul unei conferinţe, ţinute de autor în ziua de 6 Martie a. c. la Chişinău. Scopul—şi al conferinţei şi al

publicărei articolului—a fost dorinţa de-a provoca interesul, foarte slab în cercurile basarabene, faţă de o problemă atât de importantă pentru noi, cum e aceea a gurelor Dunărei. Evident, într'o conferinţă publică şi într'un articol de revistă laturea ştiinţifică a problemei fatal a trebuit să fie sacrificată, expunerea reducându-se în cea mai mare parte la elemente de popularizare. Cetitorii „Vieţei Basarabiei", doritori de-a cunoaşte mai temeinic problema gurelor Dunărei, ar putea să consulte din vasta literatură ştiinţifică dunăreană, următoarele lucrări, de care s'a servit într'o largă măsură şi autorul articolului de faţă:

1. *„Braţul Chilia"* de ing. I. Vidraşcu (Bul. Soc. Geogr. Tom. XLII)
2. *„Valorificarea regiunei inundabile a Dunărei"* de I. Vidraşcu, Buc. 1921.
3. *„La voie navigable maritime du Danube"* de I. Vidraşcu.
4. *„Dunărea şi problemele ei ştiinţifice, economice şi politice"* de Gr. Antipa,
5. *„Regiunea inundabilă a Dunărei"* de Gr. Antipa.
6. *„Câteva observaţiuni privitoare la navigabilitatea gurilor Dunării"*, de Gr. Antipa (Acad. Română, Mem. Secţ. Şt Tom. II)
7. *„Dunărea, privire istorică, economică şi politică"* de C. I. Băicoianu.
8. V. S. Rummel: *„Gurile Chiliei ale fluviului Dunărei"* (în ruseşte)
9. P. S. Cehovici: *„Braţul rusesc al Dunărei"* (în ruseşte).
10. In sfârşit, pentru a avea o bună ideie despre imaginea braţelor şi gurelor Dunărei, este de cel mai mare folos consultarea minunatei hărţi a Deltei Dunărei datorită ing. I. Vidraşcu.

Gh. N

CUGETARE

De Bogdan P. Hasdeu

Moartea schimbă scăeţi în tulipe,
Viaţa schimbă tulipe 'n scăeţi.
Numai moartea dă râmei aripe,
Numai moartea e viaţă 'ntre vieţi.
Să vedeţi din scăeţi o tulipă
Răsărind prin al morţii altoi,
Din omidă eşind o aripă
Şi-un suflet eşind din noroi.

Cântec

NATALIEI

Dintr'un caier de mătase
Aşi dori să torc cuvântul
Şi mai dulce de cât mierea
Intr'un imn să-mi torn avântul.

Să 'ncrustez în mărgărinte
Nimbul feţei tale blânde,
Eteratele mirezme—
Cadenţând svâcniri de unde—

Să-ţi învăluie fiinţa
In fioruri de sublim,—
Iar iubirea-mi dintr'un flaut
Să ţi-o cânte-un heruvim...

Să te pierzi în tine însă-ţi—
Ca un bob stingher de rouă
La sărutul unei raze...
Să 'ntrevezi o viaţă nouă

Cu poteci îmbălsămate,
Cu fântâni de ambrozie,
Cu visări ce se 'nfiripă—
Ca 'n poveşti din apa vie.

Şi uitând de frigul morţei,
Ori de răni nevindecate,—
Să mi însufli în gândire
Monumente necreate.

Cesar Stoika

I. W. Goethe (1749 - 1832)

(CU PRILEJUL CENTENARULUI MORȚII)

La 22 Martie tot universul civilizat a comemorat împlinirea a o sută ani dela moartea unuia din cele mai mari genii ale omenirii: I. W. Goethe, cel mai celebru poet al poporului german.

Viaţa lui Goethe se confundă cu însăşi opera lui şi deaceea este atât de interesantă, însă în cadrul unui articol comemorativ voiu expune numai momentele cele mai caracteristice din viaţa acestui mare artist în legătură cu creaţiunile lui poetice. Viaţa şi-a povestit-o poetul şi în lucrări autobiografice: „Dichtung und Wahrheit", în memorii asupra călătoriei în Italia şi asupra altor întâmplări de mai târziu.

Născut într'un oraş vechiu din apropierea Rinului, la Frankfurt, Goethe primeşte o sumă de impresii, observând cu atenţie diferitele monumente istorice din oraş, admirând o colecţie de tablouri din casa părintească şi asistând şi la ocuparea Frankfurtului, în timpul războiului de 7 ani de trupele franceze. Cu această ocazie învaţă din practică l. franceză, manifestă un interes deosebit pentru pictură, întrucât este iniţiat în această artă de pictorii invitaţi de comandantul trupelor de ocupaţie: Contele Thoranc, care locuià în casa părinţilor lui Goethe şi erà un înfocat admirator al artelor.

Moştenind talentul de povestitor şi o imaginaţie bogată dela mama sa, iar dela tatăl său seriozitatea în viaţă şi dragostea de ordine, având o educaţie aleasă, Goethe vine la vârsta de 16 ani la Leipzig pentru a studia dreptul după dorinţa tatălui său. Acest oraş, fiind un Paris în miniatură, exercită asupra studentului dornic de viaţă o influenţă puternică, încât în scurt timp el îşi însuşeşte manierele elegante impuse de mediul social. Se înscrie în societatea secretă a francmasonilor în virtutea instinctului primordial fără de care nimeni n'a devenit geniu: căutarea miraculosului. De altfel şi Napoleon spuneà: „J'ai toujours cherché le merveilleux". Acest instinct Goethe trebuà să şi-l satisfacă ca o reacţiune contra raţionalismului arid din acest timp.

Fiind dotat dela natură cu spirit de observaţie şi autocritică, Goethe ne dă, în chip cu totul obiectiv, un portret al sufletului său dornic de miraculos şi plin de mândrie, deşi este încă destul de tânăr.

Debutul său literar ni-l prezintă mai întâiu în lanţurile convenienţilor sociale, de care ştie să se desrobească în curând. Aci vedem primele mijiri ale talentului, care în perioada maturităţii avea să-şi ia sborul către producţiuni magistrale. De pe acum se întrezăreşte direcţia, pe care o vor lua creaţiunile sale poetice considerate de el însuş ca mărturisiri personale, fiindcă nu scria decât în momente când sufletul său era stăpânit de bucurie sau de o durere chinuitoare, pe care vroià astfel s'o aline.

La vârsta de 21 ani îşi termină studiile la Strassburg. Şederea în acest oraş are o importanţă enormă pentru evoluţia poetului. Aci se întâlneşte cu criticul şi filosoful Herder, autor al colecţiei de poezii poporane: „Stimmen der Völker in Liedern" (Vocile popoarelor în cântece). Influenţa exercitată de Herder asupra lui Goethe a fost hotărîtoare, deoarece pentru tânărul student era o revelaţie tot ce a învăţat dela marele îndrumător Herder, care susţinea că istoria societăţii omeneşti este manifestarea unei forţe divine, poezia este limba maternă a omenirii şi că mai ales în poezia poporană se oglindeşte în mod desăvârşit caracterul unei naţiuni. Apoi Herder îi atrage atenţia asupra limbii poetice în care este scrisă biblia şi asupra geniului poetic al lui Shakespeare.

Datorită acestor vorbe magice ale unui pasionat îndrumător, cele mai sensibile coarde ale sufletului lui Goethe încep să vibreze cu putere.

In poeziile scrise de acum înainte se vădeşte noutatea inspiraţiei, spontaneitate, plasticitatea imaginilor şi mai ales o deosebită muzicalitate neîntâlnită mai înainte în lirica universală.

Poezii ca: „Uber allen Gipfeln ist Ruh", „Nur wer die Sehnsucht kennt", „Heiss mich nicht reden" ne arată cu câtă măestrie şi duioşie ştie să cânte un poet în plină desvoltare.

In cele mai multe din poezii Goethe este un panteist al naturii, fiindcă el ne zugrăveşte nu o natură inertă, ci în plină mişcare şi viaţă ca o dovadă că divinitatea îşi manifestă forţa pretutindeni. In versurile lui cântă însăş natura, sub vraja căreia poetul a rămas toată viaţa.

Epitetele ornante la Goethe nu însemnează însuşiri ca la Shakespeare sau Dante, cari ne zgudue prin vigoarea pasiunii exprimate, ci acţiuni·

Astfel vedem că Goethe crează o limbă poetică nouă, plină de imagini şi cu expresii proprii să arate universul în plină activitate. Meritul său neperitor este de a fi simţit şi exprimat în versuri geniale sentimentul său puternic pentru natură şi prezenţa în natură a unui D-zeu mereu activ şi în continuă devenire.

O nouă însuşire începe să se manifeste în sufletul poetului după plecarea dela Strassburg: titanismul, adecă tendinţa de a distruge barierile ce sunt impuse ştiinţei şi simţirii omului.

Deaceea Goethe este reprezentantul principal al unui curent revoluţionar în literatură, denumit Sturm und Drang, curent ce luptă contra raţionalismului şi tradiţiei şi care prin afirmarea subiectivismului a pus bazele romantismului de mai târziu.

Rreprezentanţii acestui curent proclamă principiul libertăţii absolute a individului şi nu respectă legile artei. Numai cei doi giganţi ai literaturii : Goethe şi Schiller au rămas învingători în acest curent, fiindcă au ştiut să se resemneze la timp, creând ulterior opere clasice de primul rang.

Insuşirea titanică din sufletul lui Goethe se manifestă prin lupta dusă contra societaţii, schiţând drame în care să releveze revolta omului superior contra societăţii obişnuite să trăiască comod şi potrivit tradiţiei. Eroii acestor drame urmau să fie : Prometeu, Mohamed, Caesar, Socrate, Götz şi Faust, supraoameni cari au fost în conflict cu timpul lor. Din aceste drame una (Götz) a fost isprăvită 1773, iar Faust l-a preocupat timp de 60 ani până la sfârşitul vieţii şi este opera de extremă importanţă, care reprezintă evoluţia poetică a lui Goethe şi rezolvă o serie de probleme filozofice : problema fericirii, lupta dintre rău şi bine...

Din cele două părţi din drama Faust numai fragmentul publicat în acest timp sub denumirea de „Urfaust" (Faust primitiv) ne preocupă aci. Chiar în acest fragment iese în relief titanizmul supraomului Faust prin dorul lui de ştiinţă şi de viaţă, prin conflictul dintre egoism şi altruism. Aceste două tendinţe : afirmarea individualităţii (egoism) şi renunţare de sine (altruism) sunt în luptă cont nuă în sufletul lui Goethe ca şi în cel al lui Faust.

Toate operele poetului fiind mărturisiri personale, se susţine că fără relaţiile de iubire cu Friederike Brion (când G. erà la Strassburg),

pe care după câtva timp o părăseşte, n'ar fi existat în Faust tragedia Margaretei. Vina tragică acì izvorăşte din conflictul dintre titanism şi iubire. După conceptia lui Goethe vina însăş este o pedeapsă pentru făptuitor.

Deaceea poetul nu scrià nici o tragedie, dacă prin personagiile respective nu aveà de ispăşit o vină.

Mai târziu G. rezolvă acest conflict dintre altruism şi egoism, eternitate şi moment, prin resemnare.

După cnm Faust este titanul năzuinţei spre idealul fericirii supreme, *Werther*, eroul principal din romanul cu acelaş nume, este titanul sentimentului. In Werther vedem tragedia omului, care reacţionează la provocările mediului social prin o atitudine pasivă; în cele din urmă eroul se sinucide. Acest roman este singura operă a lui Goethe cu sfârşit tragic, unde conflictul dintre iubire şi titanism se rezolvă în favoarea iubiri.

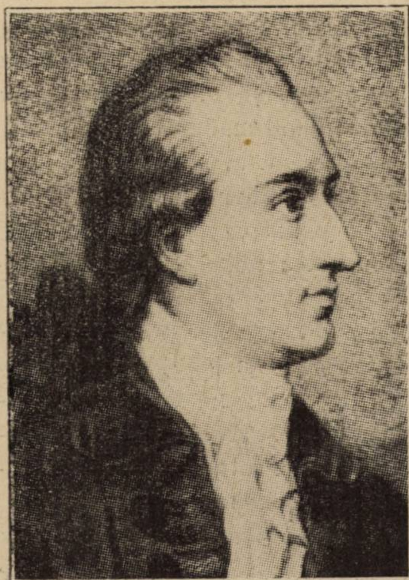
Compunând romanul Werther, Goethe a repurtat o victorie decisivă asupra celor mai năpraznice furtuni ale inimii sale, întrucât, numai după publicarea romanului, poetul, care fusese în relaţii de iubire pasionată cu logodnica unui amic al său, a observat că sufletul i s'a calmat.

De aci înainte, datorită acestui dar de a-şi alinà zbuciumul sufletesc prin creaţiuni poetice, Goethe începe să creadă că nu i se mai poate întâmplà nimic rău. Devine fatalist şi astfel se explică de ce a rămas totdeauna calm şi de o seninătate desăvârşită până la apusul vieţii.

Această nouă concepţie, fatalismul, se desprinde din o dramă începută înainte de plecarea la Weimar, însă publicată mai târziu: „Egmont", din istoria luptei Ţărilor de jos contra despotismului spaniol pe timpul regelui Filip II. Deşi amicii săi plecaseră, Egmont rămâne în patrie, fiind convins că aşa vrea destinul ca el să moară pentru liberarea ţării de sub jug.

In 1775 Goethe răspunde unei invitaţii a ducelui ocrotitor al artelor: Karl August dela Weimar, un oraş care devine celebru prin prezenţa lui Goethe. Aci îl aşteaptă pe poet multe surprize, deoarece intră într'o societate selectă şi mai târziu este numit prim ministru al ducatului. Se iveşte acum în sufletul lui Goethe o luptă dârză între omul politic şi poet, realism şi idealism, conflict zugrăvit în mod magistral în drama „Tasso".

In situaţia aceasta sufletească divinitatea îi hărăzeşte cunoştinţa unei doamne aristocrate dela Curte: Charlotte von Stein, care în marea criză de trecerea poetului dela wertherianism la clasicism îi dă concursul cel mai preţios, prin o iubire înţelegătoare, de o stabili o armonie între idealism şi realism. Meritul mare al doamnei von Stein este de a fi împăcat geniul cu societatea şi de a fi făcut ca Goethe să aibă o deosebită distincţie în maniere şi să fie rezervat în relaţiile sociale. Această educaţie a poetului s'a efectuat numai prin iubirea ce izvorà dintr'un suflet cu desăvârşire nobil. Deaceea nu este o în tâmplare că numai femei nobile sunt reprezentantele idealului său umanitarist, realizat prin călătoria sa în Italia.

I. W. GOETHE

Intre 1786—88, timp petrecut în Italia, se produce cea mai profundă schimbare în concepţia poetică a lui Goethe, care, din titanul revoltat din primele scrieri, devine, prin studiul şi contemplarea operelor de artă ale antichităţii greceşti şi romane, un clasic pronunţat. In locul lipsei de respect faţă de orice legi ale artei, în operele create acum constatăm idealismul clasic şi o armonie surprinzătoare între forma perfectă şi fondul ideal.

Operele prin excelinţă clasice, date la iveală în această perioadă sunt: epopeia idelică „Hermann und Dorothea“ şi dramele: „Iphigenie auf Tauris“ şi „Tasso“, care se caracterizează prin „Edle Einfalt und stille Grösse (naivitate nobilă şi măreţie liniştită).

Mai ales în „Iphigenia“ G. întrupează idealul clasic al umanităţii şi prin aceasta este cu mult superior poetului grec Euripide, care l-a inspirat. Iphigenia, cu sufletul ei nobil, evlavioasă, iubitoare de adevăr, exercită o influenţă, binefăcătoare asupra Sciţilor sălbatici şi, vindecând suferinţele ce chinuiau pe fratele ei Orest, ispăşeşte şi un blestem groaznic îndreptat contra neamului ei.

Reîntors la Weimar, G. nu erà înţeles de nimeni în seninătatea sa olimpică, deoarece depăşise cu mult timpul său. Atunci destinul îi hărăzeşte prietenia altui mare poet: Schiller. Această prietenie, care a dat roade bogate pentru literatură, este unică în felul ei la toate popoarele. Amândoi, fiind diferiţi prin felul de a scrie şi de a trăi, s'au complectat reciproc în mod admirabil.

Graţie lui Schiller, vedem cum Goethe reia multe lucrări lăsate de mult în noianul uitării. Mai ales din îndemnul amicului său adânc înţelegător G. continuă opera principală a vieţii sale: Faust, căutând să scoată în relief chiar în „Prologul în cer", dela începutul dramei, ideia principală: lupta între dzeu şi diavol, între bine şi rău. Partea a doua din Faust a fost publicată câtva timp înainte de moarte şi poetul a sigilat întreaga operă, spunând că şi-a terminat misiunea ce i-a fost încredinţată de divinitate pe acest pământ. De aci vedem că numai un poet genial ca Goethe a fost în stare să scrie o dramă a omenirii, întrucât a trăit în diversele ei faze viaţa supraomului Faust.

Una din probleme din grandioasa dramă este problema fericirii, pe care Faust o caută mai întâiu în ştiinţa pură, apoi cu ajutorul diavolului în plăceri. In ambele domenii, din cauza egoismului, încearcă numai deziluzii, însă în loc să se sinucidă el se resemnează, iar în partea II a dramei îl vedem altruist, găsind fericirea dorită în munca depusă în serviciul societăţii.

Salvarea sufletului lui Faust simbolizează victoria binelui pe pământ cu o condiţie ca toţi să se facă demni de această mântuire prin muncă fără preget şi desinteresată spre binele semenilor.

Acelaş ideal etico-social îl găsim în romanul „W. Meister". Eroul acestui roman îşi caută fericirea în diferite domenii ale vieţii. Din partea a II-a a romanului se desprinde, ca un fir de aur, ideia resemnării, a renunţării de sine, aşa încât individul câştigă merite neperitoare numai prin aportul adus la patrimoniul fericirii colectivităţii.

La fel şi din romanul „Wahlverwandtschaften" (afinităţi elective) se degajează ideia resemnării ce trebue să fie pusă în practică de cei ce ajung în conflict cu porunca a zecea din decalog. Tot aci avem şi un imn al căsătoriei pe care Goethe o doreşte indisolubilă.

Prin urmare constatăm că G. în faza maturităţii preconizează în opera sa cea mai excelentă directivă de urmat în viaţă: stăpâni-

rea de sine, renunţarea la ceeace vedem că este imposibil, într'un cuvânt: resemnare.

Faţă de revoluţia franceză G. a avut cuvinte de condamnare, mai ales cu privire la rezultatele sângeroase ale terorismului. Când însă este vorba despre Napoleon, lucrurile se schimbă. G. are un cult pentru geniul militar şi politic al lui Napoleon. Magnetismul reciproc exercitat de cele două genii culminează în faimoasa întâlnire din 1808 cu prilejul congresului dela Erfurt. „Voilà un homme" exclamă marele împărat, manifestând prin aceasta o vădită surpriză, întrucât întâlniâ pentru prima oară un geniu de aceeaş anvergură ca şi dânsul. Goethe, geniul clasic prin excelinţă, nu cunoştea patriotismul politico-naţional; ca supraom erà cosmopolit şi stăteà mai presus de cerinţele trecătoare ale momentului. Deaceea G. vedeà în Napoleon nu pe omul politic, ci un produs extraordinar al naturii, o întrupare a forţelor demonice. Se admirau reciproc, iar Goethe credeà că, faţă de timpurile tulburi de atunci, prezenţa unui monarh genial se impuneà pentru stăvălirea patimilor nesăbuite ale omenirii.

Goethe este cunoscut şi în ştiinţă ca cercetător al naturii. A scris „Teoria culorilor" „Metamorfoza plantelor" şi a descoperit osul intermaxilar la om.

Spirit universal, nu se puteà ca G. să nu se fi manifestat şi pe tărâmul pedagogiei. Dupăce sec. 18-lea ne aduce pe primul susţinător al individualismului, Rousseau, această teorie este şi mai mult accentuată la începutul sec. 19 de neoumanişti în frunte cu Goethe, care recomandă ca în educaţie să se respecte natura individuală, însă cu o condiţie ca forţele individului să se dezvolte în chip armonic prin activitate. Apoi pentruca tendinţele individuale să fie în concordanţă cu cerinţele sociale, G. preconizează să se acorde individualităţii sprijinul cuvenit în contra atacurilor dinafară, şi prin educaţie individualitatea să se transforme în personalitate, creându-se în individ facultatea stăpânirii de sine, care este baza formării caracterului.

Deci din pedagogia lui G. două principii au o importanţă incontestabilă: rolul social al educaţiei şi valoarea activităţii pentru individ.

Operele lui G. au găsit şi la noi răsunet prin traducerile făcute de tălmăcitori vestiţi, ca: St. Iosif, P. Cerna, Ion Sân-Giorgiu, C. Moraru, V. Tempeanu, Tr. Bratu, G. Munteanu, Gorun etc.

Din „Werther“ se inspiră Bolintineanu în romanul său „Manoil“. Epopeia idilică: „Hermann und Dorothea“ a provocat o imitaţie românească: „Miron şi Florica“ de Iacob Negruzzi. Dar mai ales Faust prin amestecul de romanism, clasicism şi simbolism, a influenţat pe marele poet Eminescu (Sărmanul Dionis).

Din cele expuse mai sus se poate constatà că Goethe este un geniu universal, care a trecut, graţie sensibilităţii, imaginaţiei şi voinţei sale puternice, prin toate curentele literare. Fiind o fire eminamente clasică, la el găsim o armonie desăvârşită între instinct, geniu şi gândire, iar gândirea are numai putere executivă, însă nu legiuitoare ca la romantici. De o seninătate olimpică, el era un optimist ireductibil, fiindcă erà ferm convins că, până la realizarea misiunii ce o avea ca poet, va aveà o viaţă fericită. Era un îndrăgostit al naturii, ale cărei frumuseţi şi viaţă nimeni nu le-a cântat mai magistral. In acelaş timp erà subiectiv şi obiectiv, întrucât aveà tăria de voinţă de a-şi stăpâni la timp sensibilitatea şi imaginaţia şi de a se contempla pe sine însuş, ca şi cum ar fi fost străin, rostind în felul acesta păreri de o valoare eternă.

Este unul din cei mai geniali lirici ai tuturor timpurilor. Prin creaţiile geniului său, Goethe nu aparţine numai Germaniei, ci lumii întregi.

Prin autocritică a ajuns să fie lipsit de cusururi, având un suflet nobil şi uman şi cucerind pe toţi prin vraja personalităţii sale. A fost înainte de toate om; acesta este titlul de glorie pe care şi-l asumă: „Denn ich bin ein Mensch gewesen und das heisst ein Kämpfer sein (căci am fost om şi aceasta înseamnă să lupţi).

Ca om şi ca poet Goethe şi-a ridicat un monument glorios şi durabil prin toate ideile strălucite, pe care le-a exprimat în operele sale.

Drept recunoştinţă pioasă faţă de genialul poet, se impune să ne întipărim adânc în sufletele şi minţile noastre, că munca salvează pe individ şi colectivitatea, căci acest sens îl au şi versurile din Faust, cântate de îngerii cari salvează sufletul eroului:

„*Wer immer strebend sich bemüht, den Können wir erlösen*“ (Cine a fost mereu activ, pe acela îl putem mântui).

N. I. Niculiţă,
profesor.

Un sat din Budgeag [1].

(SCHIŢĂ DE PSIHOLOGIE SOCIALĂ).

„Omul este măsura Universului“.

1. *Introducere.* In genere este foarte greu a prinde şi reda în culori sufletul omenesc în toată complexitatea sa. Psihologul cel mai fin n'ar putea avea această pretenţie, din cauza însuficienţei metodelor de cercetare ale acestui mister, ce se chiamă suflet. Faptul devine şi mai dificil, când nu e vorba de a reda sufletul unui anumit om, ci al unui grup de oameni, dintr'un anumit mediu şi cu anumite tendinţe, nu totdeauna arătate cinstit. Căci săteanul de aici a moştenit din moşi strămoşi dixteritatea, ce nouă ni se pare viclenie şi laşitate, de aşi ascunde totdeauna gândurile şi pornirile tainice ale sufletului, din cauza unei stăpâniri ce nu admitea să se gândească şi să acţioneze de cât oficial.

Observarea atentă a săteanului nostru, ca să poată prinde manifestările lui spontane, nu se poate face decât îndelung, după ce i-ai câştigat încrederea şi cu multă prudenţă. Astfel portretul acesta, rodul unor observaţii şi verificări îndelung repetate, menit să arate, celor ce se interesează de aceşti oameni, deveniţi prin forţa împrejurărilor Români pe veci, – ar risca să fie falş, aşa cum falş sunt judecaţi de cei mai mulţi dintre noi. Şi din necunoaşterea precisă a sufletului ţăranului nostru de aici sau de aiurea, câte erori nu s'au făcut şi se mai fac încă! Noi îl credem, totuşi, just.

2. *Infăţăşarea fizică: Degenerescenţe, traiul în aer stricat, hrana, bolile, alcoolismul.* In general, ţăranul din Plătăreşti este tipul ţăranului ukrainian sau malo-rus de peste Nistru. De statură potrivită, cu umerii largi şi faţa lată, cu oasele obrazului ieşite mult în afară, nasul cărnos şi turtit, molatec în mişcări şi cu privirea pierdută, contrastează de minune cu moldoveanul bine proporţionat. Cei mai în vârstă poartă aproape toţi barba şi părul mare, urme ale unul patriarhal trecut, ce mai străruie încă aici mai mult ca în

[1]) Fragment din lucrarea „Monografia comunei Plătăreşti (fosta Plahteevca) jud. Cetatea-Albă“ ce va apare în curând.

ori care altă parte. Văzându-i adunaţi la sfat, ai impresia că vezi aevea vr'un tablou, ce ţi l-ai închipuit cândva în copilărie, după poveşti cu oameni aspri şi bărboşi. Nu se întâlneşte des omul robust, roşu şi sănătos, aşa cum se obişnueşte a se crede despre locuitorul dela ţară. Intâlneşti însă foarte des omul necălit, ros de griji şi de nevoi, pipernicit, cu mişcările greoaie, cu faţa suptă şi privirea stinsă. Pare că nicăeri pământul nu este mai sterp şi viaţa mai vitregă, ca aici.

Aceasta îşi are explicaţia, dacă ţinem seamă de flagelele ce din ce în ce mai mult rod vitalitatea satelor noastre şi cu aceasta însăşi puterea noastră ca popor. Privind starea aceasta de degenerescenţă a săteanului, ne gândim la ineficacitatea instituţiilor şi a legilor creiate de civilizaţia noastră, spre a conservà societatea ca un tot organic, şi fără să vrem, le constatăm artificialitatea.

O societate, care împarte bunurile civilizaţiei numai cu o parte din membrii ei, care dealtfel nu are nici un interes să ţină pe ceilalţi în mizerie, nu poate fi decât artificială.

Dar suntem aproape de sfârşit! Ori lăsăm să meargă lucrurile în voia lor şi atunci nu mai avem mult de aşteptat, ori se începe deîndată marea operă de însănătoşire a poporului nostru. Şi dacă se va găsi cineva care să înceapă această grea muncă, va trebui să înlăture mai întâi cauzele degenerării fizice a ţăranului şi apoi să se gândească mai departe. Evident una din cauzele principale ale acestei degenerări, este traiul în aer stricat. E de mirat şi totuşi aşa este. Toţi ştiu că una din benefacerile vieţii la ţară este aerul şi lipsa acestui element, atât de trebuitor nouă, se simte mult câteodată la oraş. Cu toate acestea, ţăranii noştri n'au aer, decât vara când sunt la munca câmpului. Iarna însă, e de minune cum scapă. Cine n'a întrat niciodată iarna într'o casă de ţară mai sărăcăcioasă, nu va şti niciodată, ce fel de aer respiră aceste fiinţe. Ingrămădiţi în camere mici, întunecoase cu ferestrele bine lipite de frica frigului, stau şi ziua şi noaptea toţi membrii unei familii. Acolo se face şi mâncarea. In unele din aceste camere, care câteodată nu întrec volumul de 40 m. c. de aer, dorm împreună până la 16 suflete. Ştiind că ferestrele nu se deschid nici odată, că mirosul bucatelor se îmbină cu cel al încălţămintei unsă cu păcură şi cu cel de necurăţenie al atâtor corpuri omeneşti, îşi închipuie oricine cât oxigen întră în plămânii lor. La acestea se adaogă hrana

extraordinar de puţină şi lipsită de substanţialitate. Căci laptele, paserile, untul şi ouăle, sunt duse la bazar şi vândute, sau la prăvăliile ovreeşti, în schimbul tutunului, chibriturilor sau gazului necesar gospodăriei. Apoi alcoolismul, care nu numai că grăbeşte şi desăvârşeşte procesul de degenerescenţă fizică a omului matur şi a odraslelor sale, dar ruinează întreg edificiul gospodăresc. S'au văzut oameni în iarna anului 1928, când mulţi n'aveau ce să mănânce, cari după ce au căpătat jumătate de sac de grâu sau de porumb, dat ca ajutor de stat, s'au dus de l-au dat pe rachiu la cârciumă, în vreme ce acasă copiii plângeau de foame. Deasemena sunt şi din acei, ce au vândut pământul, cu toate ustensile şi banii au fost în scurt timp daţi pe vin şi rachiu. Drept consecinţă a acestor flagele, vin boalele cari seceră de timpuriu şi copiii şi oamenii în floarea vârstei. Nicăeri tuberculoza nu este mai răspândită ca aici. Nicăeri nu mor mai multe fete şi flăcăi de această boală. In timpul epidemiilor, mortalitatea este aşa de mare, cum nu s'a putut vedea în alte sate. Cauza este imposibilitatea de izolare a bolnavilor, ca şi defectuozitatea serviciului sanitar. Astfel se stinge cu încetul vitalitatea acestor oameni, ca şi a celor din împrejurimi, roşi de vicii, în prada sărăciei şi a ignoranţei. Şi dacă „satul este ţara" şi ţara are încă nevoie de braţe puternice, în vremuri de restrişte, şi de gospodari luminaţi şi conştienţii în timp de pace,— să se salveze satul, ca să fie tare şi să înflorească ţara.

3. *Mediul natural şi transplantarea.* Transplatarea acestor oameni, din stepele îndepărtate ale Ukrainei în acestea, a adus o perturbare în viaţa lor, de care dealtfel se vor resimţi multă vreme. Alungaţi diu acea Platheevca, din prajma Ecaterinoslav ului, cu forţa, au cunoscut strângerea de inimă, pe care o simte un copil, alungat din casa părintească printre streini. Deprinşi în primitivismul lor specific, obişnuiţi ca nimeni alţii să se închine până la pământ şi să se linguşească pe lângă cel puternic, trândăvind pe lângă cazanul cu „horilcă", au găsit aici pe Moldovenii aşezaţi şi daţi cu viaţa gospodărească şi pe Nemţii mult mai civilizaţi, mândri şi dispreţuitori, îndrăgostiţi de viaţa liniştită şi mult superiori îu toate. Astfel ei se simt umiliţi în inferioritatea lor şi căutând să-i imite, reuşesc a fi totdeauna în urma lor, ceeace nu le dă dreptul să se arate ca stăpâni, cărora le revine ultimul cuvânt şi totdeauna iniţiativa. Nesprijiniţi de stăpânire în aşezarea lor gospodărească care a-

corda favoruri coloniştilor Nemţi şi Bulgari, ei se simt mult mai bine în noua lor ţară, unde sunt trataţi la fel cu ceilalţi.

4. *Influenţe dela vecini.* Dintre vecinii cei mai apropiaţi, cu cari au venit în atingere încă dela început şi a căror influenţă au simţit-to întru câtva locuitorii satului nostru, sunt Nemţii. Dela ei au imitat de multe ori meşteşugul lucrării pământului şi al gospodăririi în general fără insă a-i ajunge. Apoi arhitectura caselor de locuit, simplă, uniformă şi prea puţin atrăgătoare, cât şi aranjamentul tuturor dependinţilor din curte. In general, ţăranul de aici e primitor şi de o ospitalitate ce se aseamănă cu aceea dintotdeauna a românilor, dar sub înfluenţa vecinilor Nemţi, închişi şi egoişti peste măsură, această calitate dispare la unii. Tot acestei influenţe i se datoreşte spiritul exagerat mercantilist, ce nu credem să se mai vadă undeva la ţărani. Valorificarea muncii şi a tuturor productelor şi a obiectelor celor mai neînsemnate merge uneori până la ridicol. Se duce la bazar tot, dela putinele cu brânză de oi sau de vacă şi până la un pumn de sămânţă de boştan sau floarea soarelui. Intotdeauna se văd femei de gospodari stând în frig în ziua târgului, cu câţiva castraveţi muraţi, un pahar de smântână sau câteva bucăţele de fier ruginit. Tot e bun pentru vânzare, nimic nu se pierde. Nici odată nu s'a văzut vr'un gospodar care mergând cu căruţa să ia din drum pe vr'un drumeţ sărac şi năcăjit şi să-l ducă până la târg sau spre casă, aşa cum se vede îndeobşte la ţăranul român de pretutindeni. Bani pentru orice... Spiritul de ordine şi seriozitate în toate, spiritul de datorie şi conştiinciozitate ce caracterizează pe Nemţii din apropiere, n'au avut nici o influenţă asupra locuitorilor din Plătăreşti.

5. *Inteligenţă şi sentiment.* Dotaţi cu multă intelegenţă din naştere, ea se atrofiază la mulţi de timpuriu din cauza alcoolului şi altor vicii. Copiii de şcoală arată în genere multă inteligenţă. Capabili de a prinde tot, a înţelege şi a reda totul cu multă exactitate, întrec pe cei din împrejurimi de naţionalitate germană sau bulgară, la cari se observă mai multă perseverenţă şi sforţare.

Omul matur trădează inteligenţa prin şiretenie ce-o dovedeşte în toate împrejurările, în acţiuni şi discuţii şi în puterea de a judeca anumite chestiuni cu multă perspicacitate. Forţa dominantă a sufletului său însă, este sentimentul. Ura sau iubirea puternică, merge până la patimă. Nimic nu i poate opri.

Faci ce vrei din oamenii aceştia, dacă ai ştiut să-ţi câştigi iubirea lor. La ei raţiunea este întotdeauna în urma sentimentului.

6. *Voinţa.* Aceşti oameni, cărora le place să stea mult de vorbă şi cărora le place să cânte mult cântecele acelea plângătoare din admirabila lor muzică populară, nu vor fi niciodată oameni de voinţă. Temperamente flegmatice, înclinaţi spre misticism, nu sunt capabili de acţiuni cari cer sforţare continuă, perseverenţă. Lucrul început este repede terminat sau lăsat pentru multă vreme. Entuziaşti la început pentru vr-o acţiune, o lasă la cea mai mică piedecă ce s'ar ivi în cale. Aşa se explică de ce n'au putut să ajungă a-şi însuşi nimic diu calităţile de gospodari ale Nemţilor din apropiere, deşi superior dotaţi faţă de aceştia.

7. *Sentimentul estetic.* Cu cât e desvoltat simţul artistic la ţăranul român, cu atât lipseşte acestuia de aici. Nimic nu face dovadă acestui sentiment, ce caracterizează o aristocraţie sufletească. Vederea generală a satului, fără vegetaţie şi fără flori, cu gardurile din piatră sau pământ, dărăpănâte, cu casele de o simplitate şi uniformitate de stil ce exasperează, trădează de departe absenţa oricărui sentiment al frumosului. Această convingere ţi-o poţi face, mai ales intrând prin casele lor, chiar a celor mai buni gospodari. Unde-i aranjamentul şi bogăţia culorilor ce-ţi vorbesc par'că din casele de ţară ale românilor? Unde-s covoarele atârnate pe pereţi, cu modele lor vestite şi ireproşabil executate? Aici, pe pereţi în toate casele, sunt făcute din culori un fel de desene, câteodată oameni sau cai, asemănătoare, ca execuţie, cu acele făcute de copiii din primele clase ale şcolii primare.

8. *Religiozitate şi moralitate.* Despre religiozitatea popoarelor de origină slavă, ştie toată lumea, dar nu toţi ştiu adevărul. Văzând în orice mică sărbătoare biserica plină, întru atât cum rar se poate vedea în alte părţi, ţi-ai face impresia că, aceşti oameni sunt pătrunşi până în adâncul sufletului de sentimentul religios. Atenţia cu care urmăresc slujba şi smerenia ce şi-o imprimă pe faţă, îţi întăresc această impresie. Par'că credinţa trăeşte intens în sufletul lor. De fapt, nu-i decât aparenţa. Religiozitatea aceasta este numai la suprafaţă şi frecventarea bisericii a devenit pentru majoritatea satului, o obişnuinţă ca oricare altele. Fiindcă, în genere vorbind, această credinţă ce pare adânc înrădăcinată în suflet, nu înfluenţează mai niciodată actele sătenilor noştri. Acte creştineşti, gesturi de milostenie ce caraterizează pe omul pătruns de credinţă, nu ne fac dovada aceasta. Din contră, vedem des din acele ce ni dau convingerea con-

trarie. Certuri, furturi, bătăi şi chiar crime, se săvârşesc mai ales la sărbătorile mari, când biserica a fost mai plină. Din cauza aceasta, satul se bucură de o proastă reputaţie prin împrejurimi.

9. *Concluzii.* Concluzia se impune dela sine. Săteanul nostru, dotat cu multă inteligenţă naturală, este capabil de adaptare la o viaţă ce trece peste cea instinctuală. Această posibilitate a lipsit cu desăvârşire până acum, căci sub stăpânirea trecută „mujicul" era cu totul nesocotit, sau mai bine zis, socotit un fel de animal ce trebuie menţinut în întuneric, cu ajutorul cnutului şi al bisericii. Era dealtfel şi politica ce s'a arătat mult mai eficace desnaţionalizări, elementului românesc din Basarabia, decât cea întrebuinţată de celelate stăpâniri samavolnice. Absolutismului rusesc nu-i convenià de cât un popor întunecat şi îndopat cu religie. „Daţi Cezarului ce este al Cezarului" şi „Stăpânirile sunt dela Dumnezeu", sunt percepte cu ajutorul cărora se menţineà un Imperiu de peste 150 milioane de oameni, ce nu vedeau decât pe Ţar, el însuşi întruchipând şi pe Dumnezeu. Acestei politici i se datoreşte favoritismul exagerat, acordat bisericii şi clerului. Invăţământul primar, putem spune că nici nu exista, din moment ce se lăsa la aprecierea poporului astfel pregătit, facultatea de a-şi trimite sau nu copiii la şcoală.

Invăţătura de carte devine o datorie pentru omul civilizat şi cei ce n'au ieşit din starea de primitivism o consideră ca o povară, de care ar voi să scape. Deaceea puţinele şcoli ce existau, ca auxiliare ale bisericii dealtfel, aproape nu erau frecventate. Acum situaţia s'a schimbat. Democratismul nostru are nevoie de cetăţeni conştienţi, cari să participe efectiv la conducerea statului. Ridicarea poporului de jos, din starea aceasta de inferioritate, apare ca un imperativ. Deaceea învăţământul primar obligator, a cărui necesitate ei încă nu o pot pricepe dar care-i va smulge cu timpul din primitivismul acesta ruinător, — îi va duce către o viaţă luminată de razele culturii. Atunci şi voinţa lor va rupe zăgazurile misticismului acestuia contemplativ şi ura sau iubirea, cele două extreme ce condiţionează acţiunile şi care dealtfel este singura punte ce face posibilă apropierea de ei deocamdată, vor fi înlocuite de dreapta judecată, de raţiune, caracteristică omului ce-a trecut dincolo de viaţa instinctuală.

Mircea Ispir
Panait Antohi *Invăţători.*

Să păşim pe calea înaintaşilor.

„Unitatea de gândire şi de sentimente — constitue un popor", *G. Le Bon.*

Am păşit în anul al 15-lea dela Unirea Basarabiei. Timpul a trecut, ca 'ntr'un vis, fără veste şi, din păcate, fără ca să lase urme adânci în viaţa statului întregit. In în acest interval scurt Prutul secasă într'o o vreme mult, însă nu din cauză, că l'au „sorbit" fraţii de pe ambele maluri, ci din cauza secetei. De altfel, şi după Unirea Munteniei cu Moldova, în 1859, a trebuit să treacă mai mult timp, ca fraţii de pe ambele maluri ale Milcovului să se unească în „cuget şi simţiri", ca să fie şterse definitiv urmele despărţirei.

Pe-atunci la înfăptuirea acestei opere mărețe a muncit o generaţie întreagă din cei mai vrednici oameni, cari s'au distins pe diferite tărâmuri ale vieţii obşteşti. S'a muncit din răsputeri şi la Iaşi şi la Bucureşti. Truda acestor protagonişti, apostoli adevăraţi ai neamului, a fost încoronată cu cel mai mare succes şi cea mai mare satisfacţie: Două paşalâcuri turceşti au fost contopite şi transformate într'un singur stat unitar modern c'un ideal bine definit.

Iar acum — ce facem noi, epigonii lor, după 1918?

Te cuprinde groaza. Un timp mai searbăd ca cel de astăzi nu ştim dacă s'a mai pomenit vre-odată în istoria neamului nostru. Golul e deplin: nici-o strofă din partea poeţilor, nici-o slovă din partea oamenilor politici, nici-un rând din partea mânuitorilor condeiului pentru desăvârşirea operei dela 1918. Ce destanţă enormă între noi, aceştia dela 1918 şi între acei dela 1859! Ce uriaşi apar ei în faţa istoriei şi cât de mici suntem noi! Oare să fie aci de vină pecetea epocei respective, care influenţează asupra stărei sufleteşti a oamenilor? Admiţând această ipoteză, ar trebui să'i considerăm pe acei dela 1859, ca un produs al timpurilor romantice, iar pe noi — aceşti dela 1918, ca produsul unor vremuri materialiste, bântuite de-o criză morală. Urmând această

cale am putea invoca şi influenţa petelor solare, cum o fac unii din savanţi în explicarea fenomenilor sociale. Dar noi ne mărginim aici numai la constatarea destul de tristă, că generaţia noastră dela 1918 nu este la'nălţimea vremurilor. Ea manifestă o micime sufletească de nedescris, mai ales atunci, când în unele cotidiane din capitală şi din centre provinciale fraţii din diferite colţuri ale ţării îşi dispută inteligenţa şi cultura unii faţă de alţii.

Cine poate nega, că trecutul fiecărei provincii şi a Vechiului Regat, n'a lăsat urmele sale asupra populaţiunei băştinaşe, n'a format o mentalitate deosebită în fiecare unghiu al ţării? Dar asta n'ar trebui să dea prilej de critici reciproce. Dinpotrivă. Trebue folosit în interesul dezvoltărei mai largi a sufletului neamului. Să păşim pe calea înaintaşilor noştri din 1859, cari au căutat, unii la Bucureşti, iar alţii la Iaşi, să contribue absolut numai prin muncă pozitivă la consolidarea unirei sufleteşti. Numai astfel vom putea şi noi ajunge la un respect reciproc, la un tratament de egalitate, la o adevărată viaţă de fraţi.

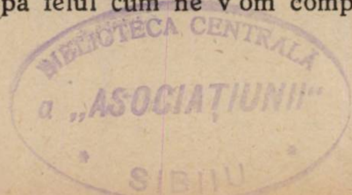
Critica pentru critică n'a dat şi nu va da nici-odată rezultate pozitive. Numai munca solidară, cot la cot, pentru cauză comună crează tovărăşia adevărată, vrednică să-şi atingă scopul urmărit.

Noi românii, sălăşluiţi la porţile Europei, de unde începe, aşa zisă „Eu rasia", avem menirea să ducem civilizaţia occidentală mai departe în Orient. In decursul istoriei noi ne-am făcut într'o oarecare măsură datoria, dând: pe un Petru Movilă, pe un Dimitrie Cantemir, pe un Herascov, pe un Milescu, cari cu cinste au înplântat făclia luminei apusene în mijlocul poporului rusoucrainean.

Dar astăzi acest popor vecin are nevoe de un ajutor frăţesc, de ori-unde ar veni el, de oare ce a căzut sub jugul sclaviei, care'l duce direct la adevărata sălbătăcie.

Astfel — ţara noastră are şi rolul de cordon sanitar, ameninţat el cel dintâi de primejdia invaziei barbare dela Răsărit. Prin urmare, cu atât mai mult, se cere, ca noi să păşim cât de repede pe urma înaintaşilor noştri, întărindu-ne rândurile, încurajându-ne reciproc, luminându-ne unii pe alţii.

Să ţinem minte, că statul suntem noi toţi la un loc, care'l compunem, şi tot noi ori v'om trage foloase, ori v'om fi păgubiţi, după felul cum ne v'om comporta fată de împrejurări.

Nu este aci cazul să ne oprim asupra dezvoltării diferitelor teorii, ce ne dă ştiinţa de drept asupra organizării statului. V'om sublinia numai faptul, că în rândurile de mai sus am avut în vedere statul modern, produsul vremurilor şi luptelor omenirei pentru buna s'a alcătuire obştească, statul democratic — în opunerea statului autocrat, de ori ce natură ar fi el.

Astăzi statul democratic este ameninţat de urgia vremurilor grele, prin care trece omenirea; pe deasupra lui bântue cu furie furtuna dezlănţuită în „Eu rasia", în vecinătatea noastră.

Braţele poporului vecin sunt îndreptate spre noi în aşteptarea scăpărei de starea bolnăvicioasă, în care sa află.

Dar, pentru ca noi să fim la'nălţimea vremurilor, credem ca trebue să triumfe mentalitatea celor dela 1859, plămădită pe un romantizm sănătos făuritor al forţei neamului nostru viguros.

Otrăvitorii sufletelor şi cei neputincioşi—la o parte! Lăsaţi cale liberă acelor, cari vor şti să-şi facă datoria faţă de neam! In faţa duşmanului sălbatec să se înceteze odată cu diversele calificative şi categorisiri regretabile, cari duc numai la descurajare şi demoralizare.

Astăzi ne trebue o stare sufletească înălţătoare.

Să nu scăpăm din vedere, că noi românii trăim deosebit de grele vremuri: dintr'o parte — suntem angajaţi în luptă pentru apărarea civilizaţiei, iar din altă parte — suntem ocupaţi şi cu desăvârşirea operei dela 1918.

Deci cu atât mai mult se cere dela toţi prudenţă şi risipirea energiei cu cel mai mare folos pentru consolidarea ţărei întregite.

Suntem animaţi de-o singură dorinţă, ca să vină, cât mai curând, vremea, ca procesul unificărei sufleteşti a Vechiului Regat cu provinciile unite să fie ca şi acel de odinioară în Muntenia şi Moldova, complect lichidat.

Pentru aceasta se cere după cum am mai spus respect reciproc între fraţi şi tratament egal, opere pozitive, iar nu critică searbădă.

Dimitrie Bogos.

Pagina încercărilor literare.

Revista *Viața Basarabiei* în dorința de a scoate la iveală tinere talente, ce stau în umbră fie din imposibilitatea materială de a vedea lumina tiparului, fie din timiditatea ce le-o strecoară în suflet perspectiva abaterii timpurii de la făgașul obicinuit al vieții, deschide începând cu numărul de față o pagină a *încercărilor literare basarabene.*

Credem că în felul acesta vom răspunde năzuinții intime a întregului tineret, ce se simte chemat să lucreze pe ogorul literaturii basarabene, în care marii precursori au tras atât de rodnice și adâncite brazde.

Foaea încercărilor literare va primi în marginile ei manifestări literare în proză și în versuri, oblăduind cu indulgența cuvenită aceste începuturi tinerești mult așteptate.

Fie că ele vor rămâne simple reacțiuni normale și trecătoare ale tinereții, fie că vor fi pâlpâirile naive din care va izbucni flacăra marilor talente viitoare.

Menirea acestei pagini de încercare literară va mai fi dar și aceea a torentului de munte, care separă în drumul lui aurul din frânturile de stâncă; deși o bucată de vreme le-a purtat fără deosebire pe amândouă... **E. V. H.**

Deschideți-mi cărarea...

Chemarea voastră blândă
Și tainicu-i ecou,
In inima-mi plăpândă
Aprinde-un soare nou.

Un dor nespus de ducă
In mine se frământă
Și necurmat, fanatic
Tot către voi m'avântă.

Vă văd, v'aud chemarea
Și 'n gând vă am mereu.
Deschideți-mi cărarea
La voi s'ajung și eu.

Lăsați-mi liber mersul
Spre mândrul trandafir,
Lăsați să-mi curgă versul
In pagini să-l înșir.

Și dacă trec alături
Pe drumul de ponoare
Opriți-mi grabnic pașii
Dar blând, fără mustrare.

Pe care drum m'aș duce
Cui să-i ascult chemarea ?
Aștept la o răscruce
Să-mi arătați cărarea.

Departe 'n zări albastre
Lucesc lumini de - April;
Mă plec chemării voastre
Cu suflet de copil...

Ioan Fostică

Tadeu Ivanovici Hâjdău

(1769 — 1855)[1]

In legătură cu scrisoarea de mai jos, adresată de Faddeos Hajdău (aşa iscălea el) către spatarul Arghire (Ivanovici) Cuza, găsesc necesar să dau următoarele informaţiuni.

Tadeu Hajdău, — *fiul* lui Ion Ştefan — Dominicovici Hajdău, numit evanghelistul[2] — este *tatăl* lui Alexandru T. Hâjdău şi *bunicul* marelui nostru învăţat Bogdan Petriceicu Hâjdău.

Acest Tadeu Hâjdău de confesiune catolică,[3] este cel dintâi din familia Hâjdăilor, care după împărţeala Poloniei din 1796, se întoarce în Basarabia,[4] patria veche a strămoşilor lui, se stabileşte la Hotin şi se ocupă cu avocatura.

Din scrisorile, ce se află în posesia subsemnatului, se vede că Tadeu Ivanovici Hâjdău, a avut mai multe procese cu diferiţi proprietari din judeţul Hotin, pentru redobândirea unor moşii ce aparţinuseră odinioară străbunilor lui.

Odată cu ocupaţiile Basarabiei de către ruşi, în secolul XVIII şi în 1806, se înfiinţează comisiuni sau „comitete", în frunte cu T. Balşi, şi cu generalul Ilie Catargiu etc., pentru rezolvarea diferitelor pretenţiuni, ce ridicau mai mulţi boeri moldoveni asupra moşiilor din raiaua Hotinului, sechestrate, la stabilirea Domnilor Fanarioţi în Moldova, de Poarta Ottomană pentru întreţinerea garnizoanei turceşti din Hotin, şi acum la ocupaţiile ruseşti devenite libere.

Este interesant, că neamul Hâjdăilor în anul 1665 stăpânea în nordul Moldovei următoarele 33 moşii: Mooldova, Negurenii, Dolinenii, Paşcăuţii, Hîjdicnii, Cimpiliuţii, Nesvoia, Cruglic, Negrinţii, Şerbaca, Tulburenii, Cristeştii, Berlineţii, Cerlina, Zelena, Ocniţa, Doraci, Dorna, Iordaneşti, Vijniţa, Denjenii, Bunenii, Volna, Dumenii, Grumezenii, Tulitenii, Medveja, Voloveţii, Tataraşenii şi Durneştii[5].

---

[1]) *Boleslav T Hajdău.* — Memoriu Istorico-geneologic despre dvorenia neamului Hajdăilor. 1867. Manuscript în limba rusă.
[2]) Ibidem
[3]) Ibidem.
[4]) Ibidem.
[5]) Ibidem.

Spatarul *Arghire Cuza* (1758 — 1826) [1], cu care Tadeu Ivanovici Hâjdău era în proces din cauza Rujavinitei şi Crumazenilor, avea mai multe moşii în Moldova, între cari Tatomireştii din judeţul Vaslui, şi câteva moşii în Basarabia, din cari Costeşti şi Zelena în judeţul Hotin.

In anii 1817 — 1821, bătrânul Arghire Ivanovici Cuza este nevoit, pentru a termina procesele cu moşiile din judeţul Hotin, să stea în Basarabia la Chişinău (împreună cu fiica sa Safta), Bălţi, Sculeni, Costeşti, Hotin [2].

Scrisorile ce i se trimiteau la Chişinău din Tatomireşti şi Iaşi de fiul său aga Iordachi Cuza, se primeau pe adresa: „La Casele Marşalului Dumitrachi Raşcanu". Cu aceasta din urmă Arghire Cuza era văr primar.

Acest Arghire Ivanovici Cuza a fost *frate* cu N. Cuza, bunicul lui Vodă Alexadru Ion Cuza, şi *unchiu* Arhimandritului Varlam N. Cuza (+1832), trimis de Mitropolitul Veniamin Costachi, în urma adresei Mitropolitului Gavriil Banulescu-Bodoni şi „predlojeniei" cneazului, A. Goliţin, la Petersburg, unde a luat parte în 1918 — 1919[3]) la traducerea bibliei din greceşte în slavoneşte în limba moldovenească, Biblie care a fost tipărită din iniţiativa şi cu cheltuiala Rossieneştii Societăţii a Bibliei în Petersburg, 1819, tipografia lui N. Greci.

O răstrănepoată (de frate) a lui Arghire Ivanovici Cuza a fost cuuoscuta cântăreaţă de operă din Petersburg *Valentina Ivanovna Cuza*, măritată după compozitorul rus Bleihmann, moartă în 1910 [4]).

Ioan Pelivan

SCRISOAREA lui Tadeu Hâjdău către spătaru Arghire Cuza

(*Din arhiva Ioan Gh. Pelivan*).

Cu frăţască dragoste mă închin Dumitale arhon spătar Arghiri Cuza. Acest răvaş se te incredinţeze pre Dumneata de cinstire care o jărtvesc pentru persoana Dumitale şi de adevăratele socotinţe, cu care voesc eu să sporesc binele Dumitale. Eu pentru aciasta aşăz scrisoarea aciasta în poncturi, spre ca să o pricepi Dumneata mai bine.

---

[1]) *Gh Ghibanescu* — Cuzeştii (1912) p. 83.
[2]) Ibidem p. 94 — 95.
[3]) Ibidem p. 141.
[4]) Ibidem p. 147.

I-tâi, *Dumeata ai primit povesca judicătoriască, cum că sorocul cel de pe urmă în pricină de judecată pentru Rujaviniţa este la 20 August hotărât, la care de nu te vei înfăţişa Dumeata, va urma hotărâre. Sfatul lăuntrului meu este ca să vii Dumeata încă mai înainte a sorocului şi......* la casa me, spre ca să mijloceşti Dumeata cu mine o învoială, care te va volnici pre Dumeata de jurământ, de carte de blestem şi de următoare ruşine. Drept, că prin ace învoială vei perde Dumeata pretensiile Dumitale la Rujaviniţa şi încă şi o jumătate de Grumăzeni. Dar către aciasta vei câştiga Dumeata odihna sufletului, curăţenie a cugetului şi aşijdere şi siguranţie în desbatere a Zelenii şi din părţi a moşiilor Mironeşti.*

II-lea, *Pretensiile Dumitale, care le faci Dumeata la satul Cârstineşti, sânt de râs, pentru că aceste razămă în chibzuirile şi nedrepte împărţeli, care strămoşii Dumitale în deosebiţi ani au făcut, dintre care împărţala din 7253 (1745-N. R.) arată singură, că satul Cârstineşti şi o a şasa parte din Cerlina şi o a şasa parte din Lucăceni, s'ar fi fost luat din parte lui Gheoghi Hîjdău, cumnatul lui Todiraşco Jore, spre a se îmbogaţi cu avere străină. Destulă dovadă, că împărţelile Dumitale sânt neadevărate şi nedrepte. Dar sânt încă mai multe dovezi, că împărţelele Dumitale toate, care le arăţi Dumeata, în loc de documenturi, sânt sau nedrepte şi nelegiute, sau cu totul lămurit plastograf. şti o norocire pentru Dumeata şi celelalte rudenii a Dumitale, că nu s'au putut descoperi nedreptatea şi plastografia a documenturilor Dumitale, sau n'au voit mai nainte în comitet să le discoperi, căci almintrelea Dumeata, nici rudeniile Dumitale n'ar fi luat nimică. Dar acu neinvoindu-te Dumeata cu mine, mă voi afla silit a arăta strâmbătate a tuturor împărţelilor Dumisale cu dovadă şi atunci vei perde Dumeata a şăsa şi jumătate de satul Coşteşti, care se cuvine cuibului Buhuş şi o stăpâneşti familia Cuzască cu nedreptate. Aciasta razămă la tăcerea me şi prietenia me, că cele mai multe ale moşiilor Dumitale să nu le pierzi, şi mai vârtos mai multe să dobândeşti. Dar aciasta prietenie vei binevoi Dumeata a o câştiga cu dreptul adică de-mi vei slobozi Dumeata prin bună voe ce este al mieu după Dumnezeiască şi omenească lege.*

---

*) Un cuvânt indescifrabil. N. R.

III-lea, *Dumeata însuşi prin cugetul Dumitale eşti încredinţat de drepte cererile mele. Dar spre ca să te şi pliroforiseşti* *) *Dumeata, cum că ştii foarte bine cât mi se cuvine, ai Dumeata aici lămurire. Moşiile, care pentru Antemia Hîjdăiasă şi Vasîlca Joroaie după părinţii lor se cuvin, sânt aceste: De pe moaşa lor Agribina-jumătate Rujaveniţa şi a patra parte de Cerlina. De pe tatăl lor Vasîle Vatric-Malitineţ sat întreg, Cârstineşti sat întreg, Grumăzeni sat întreg şi Molniţa sat întreg. De pe Erina, fata lui Avram din Lucăceni, maică a Antemiei şi Vasîlcăi, a patra parte de Lucăceni şi a patra parte de Nilipăuţi. Deci, după pravila cerească, din toate aceste moşii, se cuvine jumătate urmaşilor a Antemiei şi ceialaltă jumătate urmaşilor Vasîlcăi Joroaei. Acu este întrebare: fost-au vre-o împărţeală între Antemia şi Vaşîlca sau ba? De au fost o împărţeală—o arată. Iar de n'au fost, trebui să ne împărţim noi acu, şi jumătate din toate sus arătatele, sate, ni se cuvine noao. Dar acu ştii Dumeata sigur, că satele cele mai mari Malitinţa şi Molniţa le-au vândut moştenitorii a Vasîlcăi Joroaei, cum şi a patra parte de Nilipăuţi şi de Lucăceni. Satul Grumăzenii şi pol Rujaveniţa au acu în stăpânire, şi patru urmaşii Antemiei au rămas numai Cârstineştii şi a patra parte de Cerlina.*

Aşa dar, esti aciasta împărţeală cea dreaptă? Şi cu ce dreptate au luat urmaşii a Joroaei tot la sâne, fără di a da clironomilor a Antemiei dreapta parte lor? Aceasta priveşte Dumeata singur şi judecă, de nu avem noi cea mai adevărată dreptate a cere pentru vândutele părţile noastre, toate moşiile care le ai acu în stăpânire?

VI-lea, *datoria care am luat-o asupra me pentru Mironeştile moşii, împlinesc cu cinste. Banu Criciulescu au dat obiasnenia sa de împotrivă, şi eu din parte noastră. Dumeaei Ghiculeasa şi Strătulătoie tac pără acum şi au căpătat doao soroace pără acu. Dumealui Dumitraşcu comis aşijdere au început judecata sa înpotrivă lor şi ar fi foarte de trebuinţă, ca să vii dumeata făr de întârziere spre feluri de sfătuiri şi eu aştept în toate zilele venirea Dumeatale, şi atunci ne vom alcătui în de noi, ce esti spre binele nostru? Şi dacă vei fi drept, poţi să fii Dumeata încredinţat de cinstea şi prieteşugul meu, cu care poftesc spre a-ţi sluji ca un a Dumitale rudenie şi slugă.*

1820 Avgust la 10 zile.
In Hotin

Ftadeos Hajdău

*) Apliroforisi—a informa, a lămuri

Protestul românilor transnistrieni înaintat Ligii Naţiunilor

In şedinţa Comitetului pentru ajutorarea refugiaţilor moldoveni transnistrieni s'a cetit un memoriu de protest contra masacrelor în massă a moldovenilor ce voesc a scăpa din „raiul" bolşevic venind la noi.

Dăm mai jos textul memoriului destinat a fi adus la cunoştinţa Ligii Naţiunilor.

Pe malul stâng al Nistrului, dela Kameneţ-Podolsc şi până la Marea Neagră locueşte o populaţie de 700.000 români-moldoveni blânzi şi umili. Inceputurile aşezărei acolo în preajma stepelor fără sfârşit ale Europei răsăritene, a acestei frânturi a neamului nostru se pierd în negura vremurilor, existând indicii istorice, că moldovenii au ocupat acele locuri încă de pe vremurile expansiunei românilor dela munţi spre răsărit şi-a descălicărei Moldovei, veacul al XVI.

Aceşti moldoveni, străjerii românismului la Orient, plugari de meserie, au fost întotdeauna cei mai umili, blânzi şi ascultători supuşi ai statelor de cari erau stăpâniţi.

Cu toate că nici odată în cursul veacurilor aceşti români n'au aparţinut vre-unei formaţiuni politice de stat românesc ei au ştiut să-şi păstreze intacte până în zilele de astăzi conştiinţa lor de moldoveni, obiceiurile lor şi dulcea limbă strămoşească.

Vicisitudinile istoriei au vrut ca acum 14 ani aceşti români să fie înglobaţi în Uniunea Sovietică, iar începând din anul 1925 să fie desfiinţaţi de către guvernanţii acelei Uniuni pentru a forma o pepinieră pentru creşterea şi cultivarea unei noui generaţii de români comunişti cu scopul de a-i arunca apoi în momentul oportun în contra fraţilor lor din statul român, distrugerea căruia Uniunea Sovretică o urmăreşte.

Această pepinieră poartă denumirea de „R. A. S. S. M." sau „Republica Moldovenească", cu capitala provizorie Tiraspol. Potrivit scopului urmărit sovietele au înfiinţat şcoli moldoveneşti, în cari se predau copiilor moldoveni doctrinele comuniste într'o limbă stâlcită moldovenească de către profesori, adunături de ocazie, căci moldo-

veni pentru acest scop nu se pot găsi. In acelaş timp sovietele au procedat şi urmăresc metodic distrugerea religiei, obiceiurilor şi a familiei moldovenilor. Li-se confiscă produsul muncii lor, li se sechestrează averea, ori cât de mică ar fi ea, şi îi silesc cu forţa de a se înscri în gospodăriile colective „Kolhozuri", unde ei sunt sortiţi unei existenţe de sclavi, muncind toată viaţa sub conducerea unor comitete şi neprimind în schimb nici măcar atât cât trebue omului pentru a nu muri de foame.

In modul acesta Sovietele storc toată vlaga din populaţia moldovenească cu scop de a o întrebuinţa pentru răsturnarea „lumei capitaliste", prin propaganda comunizmului în lumea întreagă, organizarea rebeliunilor, crearea dumpingurilor, etc.

Dela o vreme încoace, însă Sovietele şi-au dat seama că truda lor pentru creşterea generaţiei de români, propagatori ai comunismului, nu dau roadele la cari se aşteptau şi că din contra, moldovenii sunt inadaptabili în realizarea doctrinelor comuniste preconizate de Soviete. Atunci guvernul comunist al republicei a dispus ca moldovenii treptat să fie depărtaţi în Siberia şi în regiunea Arhanghelsc din Nordul Rusiei unde nu-i aşteaptă decât moartea. De trei ani durează deja aceste deportări, la început în cazuri separate, iar dela o vreme încoace în masse compacte. Toţi refugiaţii scăpaţi cu viaţă din R. M. declară, că în ultimul timp moldovenii sunt zilnic îmbarcaţi în vagoane şi trenuri întregi şi expediaţi în Siberia, bărbaţii separat de femeile lor şi acestea separat de copii lor. Nimeni însă în R. M. nu îndrăzneşte nici măcar prin gând să protesteze în contra acestor măsuri bestiale întrebuinţate de guvernanţi, căci contra acestora sunt gloanţele revolverilor şi mitralierilor. Aceasta nu este decât aducerea la îndeplinire a planului infernal sovietic de a extermina complectamente această populaţie românească neadaptabilă comunismului.

In asemenea împrejurări moldovenii transnistrieni cu evlavie şi nădejde îşi îndreaptă privirile şi gândurile lor spre România liberă spre fraţii lor, unde, cu toate accesele grele ale crizei economice, domneşte ordinea, legile şi libertatea. Neavând din ce alege, ei îşi părăsesc pământurile şi căminurile lor strămoşeşti şi în disperarea oarbă de a-şi salva singura avere ce le-a mai rămas pe lume, darul lui Dumnezeu, viaţa, se aventurează în fuga peste Nistru, în România. Această disperare oarbă a românilor transnistrieni a ajuns în ultimul timp la gradul când ei nu mai au ce alege: or moartea

în Siberia ca sclavi la lucrările forestiere, depărtaţi de ai lor, or moartea imediată pe malul Nistrului, având totuşi în ultimul caz o mică speranţă, că vor reuşi în întunericul nopţii să se furişeze neobservaţi prin cordoanele grănicerilor sovietici şi vor scăpa astfel cu viaţă.

Sovietelor, însă nu le convine să scape de moldoveni în felul acesta, căci, se ştie de toată lumea, că orice fugar din Uniunea Sovietică este cel mai înfocat şi cel mai eficace propagadist contra comunismului.

De aceia Sovietele au înzecit şi au însutit numărul grănicerilor la Nistru, înfăptuind astfel un atât de puternic sistem de pază, încât scăparea refugiaţilor este aproape imposibilă. Şi totuşi, cu toate aceste măsuri draconice din partea Sovietelor, Moldovenii în disperarea lor fac ultimul efort instinctiv pentru a-şi salva viaţă, şi încearcă să fugă în România... Ei au mai fugit şi înainte, câte unul şi prin locurile mai adăpostite, acum ei fug în mase compacte, cu zecile şi sutele, cu femeile şi cu copii lor...

Numai oamenii cari ştiu sigur, că n'au scăpare de la moarte se pot aventura în asemenea treceri, neavând altă speranţă decât aceia, că poate grănicerii se vor îndura de ei, văzând grupuri de oameni cu femei şi copilaşi mici, fugind, şi că de milă se vor face că nu-i văd...

Regimul sovietic, însă nu ştie de milă... Şi astfel, moldovenii fugari sunt împuşcaţi în masă cu mitralierile, cu zecile, cu sutele, fără nici o cruţare pe tot lungul Nistrului.

Puţini supravieţuitori din masacrul, care a avut loc de curând în pădurea Olăneştilor, de lângă Ovideopol, unde grănicerii sovietici au macelărit într'o singură noapte peste 40 de moldoveni, povestesc despre viaţa lor în **R. M.** lucruri lugubre, cari ne înspăimântă şi ne îngrozesc. Numai cu o noapte mai târziu, în dreptul Tighinei au fost masacraţi cu mitraliere peste o sută de fugari moldoveni, în ochii mulţimii care de curiozitate s'a adunat pe malul nostru, privind cu groaza masacrul de pe malul sovietic, fără ca măcar unul singur din acei nenorociţi să ajungă până la malul românesc. Şi asemenea tragedii în masă se petrec zilnic la Nistru.

In aceste zile, când disperarea tuturor moldovenilor transnistrieni a ajuns la ultimă limită, văzând cum Sovietele îşi execută sistematic planul lor bestial de exterminare a populaţiei lor româneşti, noi reprezentanţii acelor Români, scăpaţi cu viaţă prin refugiu în Româ-

nia liberă, ne adresăm, supremului for al popoarelor şi Vă rugăm ca protestul nostru în contra acestor masacrări în masă să răsune cu glas tare în lumea întreagă spre a se opri cu un ceas mai înainte aceste orori nemaipomenite în istoria lumii civilizate.

In numele celor mai sfinte principii de umanitarism, cari în totdeauna în cursul veacurilor au servit drept far înaintea tuturor popoarelor în calea lor spre lumină şi civilizaţie, — noi protestăm în contra acestui măcel infernal de pe malul stâng al Nistrului.

In numele principiilor înălţătoare de iubire către noi, astăzi apelăm la toţi aceia, cari au ştiut să protesteze cu vehemenţă şi cu îndărjire în toate cazurile similare de o importanţă înfinit mai mică.

Unde sunt şi de ce tac soldaţii umanitarişti din lumea întreagă cari şi-au ridicat atât de sus glasurile lor indignate contra executării comuniştilor Sacco şi Vanzetti ?

De ce o tăcere de mormânt domneşte astăzi în rândurile acelora cari au ştiut să protesteze în toate colţurile pământului contra împuşcării accidentale a celor cinci comunişti dela Soroca ?

De ce Camera engleză nu este astăzi sezizată de înterpelările îndignate ale deputaţilor puşi în mişcare de toţi umanitariştii lumii ?

Unde sunt acei Henri Torres şi Henri Barbusse cari ştiu să ridice protestele lor în numele umanitarismului mondial or de câte ori cade un păr de pe capul comuniştilor ?

Oare să nu fi ajuns încă la ochii şi urechile lor strigătele de groază a bieţilor moldoveni de pe malul Sovietic al Nistrului ?

Nu sunt oare zilnic cercetaţi la noi de către ziariştii streini, moldovenii scăpaţi cu viaţă din aceste maceluri ?

Noi aşteptăm cu nerăbdare să se producă proteste la Geneva, la Londra, la Paris, la New-York în toate camerele de deputaţi, în toate ligile pentru apărarea drepturilor omului, în toată presa...

Nu putem să ne închidem ochii şi urechile, să ne astupăm gurile şi să rămânem şi muţi la ţipetele de groază mortală şi de ultimă disperare ale moldovenilor transnistrieni cari mor cu sutele şi miile sub gloanţele mitralierilor şi sub loviturile de baionete ale Hunilor din Uniunea Sovietică...

Semnat de membrii
„Comitetului Românilor Transnistrieni"

CRONICA.

RECENZII.

Romanul unei Basarabii. Un fruntaş al vieţii politice şi culturale din Basarabia mi-a pus la îndemână cele două volume „In preajma revoluţiei", ale romanului d-lui C. Stere. Cu modestia sa caracteristică şi bănuitoare, o a r e c u m moldovenească, de oameni, m'a invitat să-mi spun părerea. Mă execut. Cu atât mai mult, cu cât am fost amestecat în viaţa culturală şi obştească a celor doi oameni, din diferite puncte de vedere.

Mai tirziu, ceva mai târziu, „AdevERUL", care îmi suportă, din când în când, producţiile stilistice, după războiu, mai mult general politice, pe când până la „front" mă ocupam, oarecum sporadic, şi cu viaţa literară în „*Viaţa Românească*", mi-a făcut cinstea să-mi trimită cele două volume ale d-lui C. Stere.

Dealtmintrelea, de cel de al treilea nici nu prea aveam mare nevoe. Nuvela „In voia valurilor" de C. Nistrul, publicată în „Viaţa Românească" şi reprodusă apoi în biblioteca „Căminul", îmi dă oarecare idee, de ce va fi volumul III.

Deosebirea e că acolo e vorba de Ion Răutu, şi acum despre Vania Răutu.

Am putea spune că preferim pe Ion Răutu, creat pentru regăţenii de până la războiu, crescuţi în cultul lui Tolstoi, Dostoevschi şi Turghenev, cu „Contemporanul" lui Nădejde, decât acest Vania, devenit banal şi pentru plutonieri.

Nu intră în cadrul acestor câteva consideraţii tot ce se poate spune despre acest roman. Chiar dacă pe alocuri creaţia şchiopătează, masa de personaje şi problemele, pe care le pune, sunt colosale. Nu e o întâmplare că cele două dări de samă, mai inteligente, pe care le-am cetit, din întâmplare, se pun, una din punct de vedere estetic şi cealaltă din punct de vedere politic — social. E un roman, care răscoleşte toate punctele ve vedere.

E un amestec de literatură propriu zisă şi de sociologia literară, care, pentru sufletele, oarecum adânci, au însemnătatea lor.

Dar, după noi, Basarabia e alta, dela 1920 până acum, aproximativ, ca în toate epocile literare şi politice, decât aceia, pe care, printre rânduri, şi-o închipue autorul. Dealtmintrelea e, oarecum nu fenomen natural, şi nu aceasta a urmărit autorul.

Nu dela distanţă se pot cunoaşte lucrurile. Un Anatole France; atât de veşnic în spaţiile şi istoria Egiptului, spune că n'a învăţat mai mult în viaţă decât plimbindu-se prin străzile-şi foburgurile Parisului.

De aceia d. Stere e al *unei* Basarabii, aceia pe care a cunoscut-o

Romanele d-sale sunt romanele unei inadaptabilităţi pe lângă care inadaptabilitatea, relevată cu talent de un mare scriitor, şi interpretată şi cu mai mult talent de un şi mai mare critic, rămâne o simplă inadaptabilitate, comodă.

Inadaptabilitatea eroului din acest roman e tragică ;— tragică, fiindcă e extrem de intelectuală, — e tragedia unui neam, care ar fi fost şi aşa de tragică, fără anumite accente oratorice inevitabile ; — e tragedia taciturnului în faţa longevităţii ; — e, în general, tragedia veşnică a intectualului ; e cărarea prăpăstioasă, în care infloriturile literare joacă tot aşa de puţin rol ca în opera marilor nedreptăţiţi.

C. ALEXANDRESCU.

„Teatrul lui B. P. Haşdeu" este titlul unui studiu de analiză estetică-literară al d-lui Oprişanu Horia, autorul ne declară chiar in prefaţa studiului său, că nu a citit ceea ce au spus alţii despre teatrul lui Haşdeu şi deci nu a fost cu nimic înfluenţat de criticii anteriori, cari au fost, după el, sau prea severi sau prea indulgenţi în analizele lor critice. Autorul voind să evite astfel cunoaşterea altor păreri, nu ne prezintă nici un progres în studiul său, reeditând severităţile critice ale lui P. P. Carp dela 1867. Omiţând să releveze şi partea bună din teatrul haşdean, evitând o fixare istorică, în timp şi comparativă a acestui teatru, autorul trebuia fatal să-şi închee studiul său grăbit, superficial şi compus într'o limbă şi un stil prea puţin îngrijite şi clare, neobicinuite la un critic, cu o nedreaptă condamnare.

Mai relevăm că autorul a neglijat cu totul inceputurile teatrale ale lui Haşdeu, despre care a tratat colaboratorul nostru d. Liviu Marian în ale sale „Contribuţiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX" (1927).

In resumat: autorul n'a reuşit „să acopere lipsa unui studiu asupra teatrului lui Haşdeu", după cum ar fi dorit şi după cum am fi aşteptat şi noi.

—U—N

Lt. Colonel I. A. Popescu II. Basarabia; studiu istoric, politic şi etnografic. Tip. Eparhială—Cartea Românească. Chişinău. Un vol. de 118 pg.

Lucrarea de mai sus a D-lui Colonel Popescu, este scrisă într'un avânt de patriotizm luminat şi documentat, ca să servească ca un fel de evanghelie pentru populaţia autochtonă a Basarabiei şi ca o protestare contra contestărilor la dreptul nostru de viaţă şi stăpânire pe acest colţ de pământ românesc.

Dacă o privim însă din punct de vedere strict ştiinţific, lucrarea prezintă lacune, pe cari le-au observat chiar intelectualii basarabeni (cu cari am stat de vorbă) şi pe cari le semnalăm pentru ca autorul să le facă să dispară la o viitoare ediţie pe care i-o urăm din toată inima.

Orice studiu istoric are neapărată nevoe de o introducere geografică. Nu se poate înţelege nimic din istoria unei ţări sau chiar a unei provincii, dacă mai întâi nu se descrie sumar pământul cu înfăţişarea fizică a acelei ţări sau provincii. Cum ai putea zugrăvi splendorile civilizaţiei asiro-chaldeene sau egiptene, dacă prealabil n'ai descrie câmpia Mesopotamiei udată de cele două fluvii sau valea Nilului cu revărsările sale periodice ?

Constatăm apoi repetiţii inutile la urmele romane din Basarabia şi la populaţia Basarabiei. Să ne mărginim la un singur exemplu: blocul de marmoră cu inscripţii latine găsit la Cetatea Albă şi transportat la muzeul din Odessa, e amintit la pg. 8 rândul 9, la pg. 19 rândul 8 şi la pg. 38 rândul 11, repetându-se exact acelaş lucru de trei ori.

La capitolul despre cetăţile basarabene de pe Nistru, Răut şi Dunăre, e de neapărată nevoe pentru înţelegerea textului, să se intercaleze câteva planuri în care să se vadă spre ex. că la Cetatea Albă sînt trei cetăţi, la Tighina două (una genoveză în interior cu poarta la Nistru, şi tabia turcească externă cu intrarea spre uscat) iar la Soroca numai una.

La capitolul Mânăstirilor, dacă nu s'a precizat că sînt toate clădite în codri, unde era locul de refugiu al populaţiei româneşti şi unde întotdeauna s'a cântat în limba moldovenească, să se dee măcar 2—3 schiţe cartografice, căci cartea aceasta trebue să servească nu numai ca o orientare pentru oamenii culţi, ci şi ca un fel de ghid practic pentru marele public. La acest capitol lipsesc două mânăstiri de pe Nistru: Chiţcanii sau Noul Niamţ şi Saharna de lângă Rezina. Dacă la pg. 77 se pomeneşte de Vasile Lupu, trebue de arătat ctitoriile acestui Domnitor în Basarabia: Soborul din Orhei şi Sf Nicolae din Chilia.

Nu sîntem de părerea autorului că cetatea Chilia a fost pe malul drept al braţului cu acelaş nume. D-l Colonel Const Botez într'o lucrare originală ce va apare în volum şi

care e scrisă în urma unor îndelungate cercetări la faţa locului, ne-a convins într'o conferinţă ţinută la Secţiunea Geografică locală, că cetatea a existat pe *malul stâng* al Chiliei, într'un ostrov.

Ca încheere, sîntem de părere că la sfârşitul cărţei e necesară o hartă a Basarabiei fie fizică, etnografică sau istorică, ca să servească drept călăuză pentru cititorul strein de această provincie.

G. Raşcu
Secretarul Secţiunei Geografice locale

Mihail D. Ralea. Note de drum din Egipt. Foiletoane publicate în Adevărul literar şi artistic (Sept — Oct. 1931).

D-nul Mihai D. Ralea are talentul de a fermeca pe cititor prin variaţia stilului plin de culoare şi presărat cu anecdote şi ironii. Atenţia e pironită dela primele rânduri; citeşti până la sfârşit cu o uşurinţă fără seamăn şi nu oboseşti oricât de lungă ar fi călătoria.

Raidul prin ţara Faraonilor se începe după cum era şi natural cu Alexandria, portul unde acostează vapoarele serviciului nostru maritim. Autorul n'are vreme decât să traverseze oraşul, dar ce real zugrăveşte ansamblul! „Străzi europene, aliniate, pieţe somptoase, cheiuri elegante, oraş curat, alb, modern ca o plajă engleză şi cosmopolit ca Marsilia ori Constantinopol". Deschid din nou Viaţa Românească şi recitesc fraza D-lui Demostene Botez, de care am vorbit în numărul trecut: „case joase şi murdare". Contrastul e izbitor!

Delta Nilului: peisaj olandez. Adevărat, dar o Olandă cu cerul albastru de safir!

Marea metropolă arabă e descrisă magistral. Viaţa de stradă cu bazarul oriental unde furnică o populaţie atât de pestriţă în ţipete şi mişcări epileptice; indolenţa populaţiei indigene ţinută de veacuri sub tirania absolutizmului, a tradiţiilor şi a căldurei; contrastul dintre viaţa de noapte a Cairului cu orchestre, dancinguri, case de prostituţie, cinematografe şi lumină electrică cu mormintele tăcute ale cimitirelor, moscheelor, piramidelor şi muzeelor pline de sarcofagii; idealizmul studenţilor musulmani dela universitatea El-Azhar: toate te farmecă, te pasionează, te subjugă.

Despre unica minune rămasă din cele şapte ale antichităţei, autorul n'are decât şapte cuvinte. „Piramidele nu dau nici un fior artistic". Despre Sfinx, nimic. Prea mare zgârcenie, pentru cea mai de seamă atracţie a Egiptului!

Incepe apoi călătoria în Egiptul de sus. Comparaţia între pustiul de nisip şi pustiul lichid al mărei — cu lumina lor variabilă şi cu nomazii eroi ce nu se opreau decât în oaze sau pe insule, impresionează mai puţin, fiindcă le întâlneşti sub diferite forme la toţi călătorii. Aerul pur din deşert este însă o realitate de cari puţini îşi dau seamă: uscăciunea ucide toţi microbii, în special pe cel al ftiziei. Spitalul de tuberculoşi din Heluan e renumit în tot nordul Africei.

Lungul şir de cavouri săpat în stâncă până departe în Nubia, face din ţara Egiptului, cea mai vastă metropolă ce impresionează pe orice vizitator. Egiptenii — după cum atât de just spune autorul — se preparau pentru sfârşitul vieţei şi au reuşit să suprime teroarea aceasta a morţei. Locuinţa lor de veci, e maiestoasă şi durabilă. Vizitezi un cavou şi prezenţa morţei nu te înfioară. Picturile de pe pereţi zugrăvesc viaţa. Cerul senin şi uscăciunea au suprimat putrezirea cadavrelor. Acelaşi impresie a încercat-o şi scriitoarea Princesa Bibescu, în admirabila sa carte „Jour d'Egypte".

Assuanul sau Perla Nubiei nu se află la 2000 klm. în sud de Cairo, cum afirmă autorul; ci numai la 800. Nici Kartum nu e aşa departe!

Izolarea pe care a simţit-o D-l Mihai Ralea în Sudan şi pe care o compară cu un palmier sădit în Polonia, e o nostalgie a dorului de ţară pe care o simte orice călător izolat printre streini, la prea mare depărtare de ai săi. Călătoriile acestea trebuesc făcute în societate; altfel melancolia cuprinde repede sufletul.

Isprăvind lectura impresiilor, constați că autorul a avut de scop a face o călătorie de agrement și nu una științifică. Regretăm că n'am avut-o pe cea de-a doua, după cum autorul o regretă că a făcut-o pe cea dintâi. *Gh. Rașcu*, profesor

---

Mihai D. Ralea. Memorial. Note de drum din Spania. Un volum de 176 pg. Editura Cultura Națională. Prețul 80 lei.

Nu cunosc în toată literatura noastră decât două lucrări despre Spania: a D-lui N. Iorga și a D-lui M. Ralea. Puțini români au ajuns în acest colț extrem apusean al continentului nostru și încă mai puțini s'au încumetat să-l descrie. Autorul prezintă publicului cititor o lucrare pe baze serioase științifice și cu talentul ce-l caracterizează o dă sub o formă extrem de plăcută, într'o limbă ușoară, curgătoare, fără cataracte. Notele originale, comparațiile reușite și descrierile plastice pline de farmec, abundă în toate capitolele. Lucrarea cuprinde trei lumi: turcească, italiană și spaniolă, complect separate și bine conturate.

Orientul e redat în mișcarea lui vitală, modernizată sub regimul lui Kemal-pașa și în note de ansamblu, fără detalii. Constantinopolul, acest oraș al tuturora și al nimănui, e o simplă escală în călătoria autorului. Feeria Bosforului gustată dela distanță și panorama unică în lume a moscheelor și minaretelor, nasc în sufletul cititorilor ce n'au văzut acest paradis pământesc, dorința vie de a-l vizita.

După Cornul de aur, golful Neapole! Mulți au comparat aceste două colțuri de Europă și nimeni nu s'a putut pronunța care e mai frumos. Cele două rivale merită să fie văzute de orice om cult. Din punct de vedere omenesc, multă asemănare. Aceiași mulțime care furnică fără scop și fără grijă sub un cer veșnic senin și plin de lumină, într'un decor multicolor ce te lasă în extaz. Și aici regimul fascist cu mizeria și grandomania lui, vrea să creeze cu greu o lume nouă. Apoi autorul ne plimbă prin orașul lumilor moarte a Pompeiului dezgropat, descris de atâția călători streini și români. Dela Neapole atingem Marsilia și intrăm în Spania. Barcelona, Madridul, palatul Escurial, Toledo, Sevilla și Grenada, defilează rând pe rând prin mintea cititorului fascinat. M-rea Montserat, Prado—cel mai mare muzeu din Europa în ce privește colecția de tablouri, moscheia Califilor din Sevilla, cu sute de coloane având catedrala lui Carol Quintul în mijloc, catedrala catolică enormă din apropiere, turnul Giralda odată plin cu aur până în vârf, precum și splendidele comparații între Rusia și Spania, aceste două extremități ale Europei, dualitatea spaniolă cu războinici și călugări, pasiune și penitență, amanți și preoți, cazărmi și mănăstiri, asemănarea dintre Țigani și Evrei, ambii izgoniți din Spania împreună cu Arabii, totul este extrem de instructiv și pasionant.

Ici și colo găsești însă, date necontrolate și chiar contraziceri.

Pg. 16, Chinezii... navigatori! Mai departe: „când te gândești la origina lor trebue să invoci spiritul mobil al mărei" (pg. 27). E mare deosebire între Chinezi și Japonezi. Cei dintâi au fost tot timpul popor de agricultori iubitori de pământ, ca și felahii din Egipt. Aveau oroare de mare care pentru ei era *taifun* sau *diavol*, după cum pentru Egipteni era ținutul lui Set, dușmanul lui Oziris. Când populația s'a înmulțit peste măsură și n'o mai putea hrăni ogorul sleit, a radiat pe corăbii streine până în Australia, Madagascar și coastele de apus ale Americei, ocupându-se cu negustoria, de unde și porecla de *Evreii orientului*.

La pg. 14 „marea are variații extrem de limitate" și apoi contrazicere: „marea și-a schimbat iarăși rochia în cochetăria ei nesăturată. De azi dimineață a purtat cel puțin zece veșminte. Acum încearcă unul nou, țesut din verde și spumă...(pg. 41). Expresia „istmul de Corint, istmul de Suez" sună prea franțuzește. Ce caută acel *de* în limba noastră?

Șarpele boa în Congo (pg. 69) și mygala tot în Congo (pg. 70). Ambele

fac parte din fauna caracteristică a Americei de sud (pădurea selvas).

Montserat nu are altitudinea de 1500 m., ci numai 1238! Madridul nu e la 1000 m. deasupra mărei, ci numai la 650! etc.

Cu toată lecţia prea lungă despre pictura spaniolă, când ai ajuns la sfârşitul cărţei, simţi în suflet regretul că volumul s'a terminat, apoi că întreaga lucrare n'are în text nici o fotografie (afară de acea a autorului) şi dacă e mai mult ca sigur, că această carte va cădea în mâna studenţilor şi chiar a elevilor, atunci o hartă la sfârşitul lucrărei cu itinerariul urmat de autor, se impune.

G. Raşcu, profesor

Dr. D. I. Vasiliu. Note de călătorie în America de sud. Ed Universul. Vol. de 119 pg. cu 46 clişee. Preţul 25 lei.

O cronică de ziar, a călătoriei celebrului Doctor neurolog Gh. Marinescu. E o amestecătură fără sistematizare de geografie, istorie, drept, economie politică, medicină, diplomaţie, ziaristică şi reclamă. Din nefericire, celebra hartă pusă pe coperta cărţei, te face să nu mai poţi aprecia lipsa ereziilor din text. Lumea nouă e luată după o scară diferită decât acea a lumei vechi; aşa că Africa de 30 mil. km^2 a ieşit jumătate cât America de sud, care are numai 18 mil. km^2 Apoi itinerarul vaporului porneşte dela Genova, port la marea Adriatică (?) Lisabona port în Spania la golful Gasconiei (?) Barcelona port în Portugalia la ocean (?) Alger port la ocean în Maroc (?) Casablanca în Rio de oro (posesiune spaniolă) şi las Palmas pe continent (!)

Cartea fiind dată la chioşcurile de ziare, s'a vândut ca pâinea caldă — dar au de ce râde chiar şcolarii!

G. Raşcu, profesor

Despot Vodă, faimosul domn aventurier al Moldovei ne era cunoscut aproape numai din drama cu acelaş nume a lui Alecsandri. Scriitorul C. Gane, un tânăr povestitor de talent; a ţinut să ne dea o foarte interesantă biografie romanţată, bazată pe multe documente noui, puţin sau deloc cunoscute. In lumina acestora Despot nu apare sub altă înfăţişare decât acea cunoscută din drama lui Alecsandri. Biografia, apărută într'o serie de foiletoane a ziarului bucureştean „Curentul" (la sfârşitul lui 1931), merită să fie reproduse în volum.

—U—N

REVISTA REVISTELOR

Dintre revistele mai importante, care au apărut în ţară în ultimele decenii numai câte-va mai trăesc astăzi în metamorfoza unei noui vieţi. cu alte suflete în vechile trupuri. Pomenesc „Viaţa Românească", „Convorbiri Literare", „Gândirea" şi „Adeverul Literar".

Generaţia actuală a cetitorilor mai tineri ignorează integral sau abia dacă-şi mai aminteşte despre amvoanele culturale cari au avut o însemnătate atât de covârşitoare pentru literatura românească.

Totuşi acei pe cari literatura continuă să-i intereseze stiu ce aport au adus reviste ca; „Viaţa Românească" pe vremea când apărea sub direcţia d-lui Stere; „Convorbiri Literare" la care au debutat Alexandri, Caragiale, Conta, Creangă, Maiorescu, Naum, Iacob Negruzzi, Duliu Zamfirescu, etc.; „Luminătorul" căruia i-au dat tot ce au avut mai bun: Haret, Coşbuc, St. O. Iosif, Vlahuţă, Dunăreanu; „Viaţa Nouă" a lui Densuşianu cu tendinţele ei spre modernism, reprezentat prin poeziile lui Ervin (Densuşianu), M. Cruceanu, Al. T. Stamatiad, etc.; „Revista celorlalţi" (1908) cu simbolismul ei accentuat, având în frunte pe Ion Minulescu admiratorul şi transpunătorul în româneşte a lui Villiers de L'Isle Adam, H. de Régnier, Albert Samain, Rimboud, etc.; „Convorbiri Critice" (1906) cu colaborarea lui Cerna, Dragoslav, D. Ioaniţescu, Corneliu Moldovanu, Cincinat Pavelescu, Em. Gârleanu, Nanu, Donar Munteanu, etc. „Linia Dreaptă" (1904); „Viaţa Socială" cu Cocea, Arghezi, Gala Galaction, Davidescu,

etc.; „Literatorul" lui Macedonschi; „Versuri şi Proză" cu I. M. Roşca, Bacovia, Macedonschi etc. „Grădina Hesperidelor" (1912) cu Stamatiad, D. Anghel, Hidalgo, etc.; „Simbolul" cu Tristan Tzara, I. Vinea, Adrian Maniu, Emil Isac, etc. „Viaţa Literară" a lui Ilarie Chendi; „Noua Revistă Română", a lui Rădulescu Motru care l'a lansat pe răposatul critic Trivale; apoi cele mai noi ca: „Flacăra" lui C. Banu; „Luceafărul" lui Tăslăuanu, „Lamura" lui Brătescu-Voineşti, „Cugetul Românesc" editat de „Cartea Românească", etc., etc.

Tabloul acesta nu este desigur complect. Au mai apărut şi dispărut între timp şi alte reviste. Scopul meu nici nu era de a face în acest loc o statistică amănunţită a publicaţiilor literare mai vechi şi noui. Am voit doar să subliniez în treacăt imporportanţa pe care o au pentru viaţa culturală a unui popor revistele şi să remarc naşterea câtorva noui reviste apărute de curând în Capitală menite a lua locul, în spiritul vremei actuale, a unora din cele dispărute.

„România Literară", gazetă săptămânală de critică, informaţie literară, artistică şi culturală, apare sub conducerea d-lui Liviu Rebreanu. Ultimul număr — al cincilea — este închinat centenarului lui Goethe.

Colaboratorii obicinuiţi ai reviste, sunt dnii Arghezi, C. Teodorescu Al. A. Pilipide, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu, Perpesecius, etc. In primul număr d. M. Sebastian a publicat o interesantă dare de seamă asupra romanului „Papucii lui Mahmud", de d. Gala Galaction (Gr. Pişculescu) profesor la Facultatea Teologică din localitate.

„Secolul" vrea să fie continuarea răposatelor „Ramuri" din Craiova. D. Făgeţel, unul din promotorii revistei craiovene, o spune aproape răspicat în proelogomena primului numărul al Secolului. „Secolul", deşi cu altă croială şi alt caracter, ţinteşte totuşi să cuprindă şi o parte din rosturile pe care le-a avut revista craioveană.

Conformându-se titlului *Secolul* îşi extinde număr cu număr raza preocupărilor, atingând aproape toate problemele politice, economice, culturale şi sociale la ordinea zilei.

In numărul 2 de la 21 Februarie găsim alături de o schiţă de Gib. Mihăescu şi o descriere a unui colţ dalmaţian de Otilia Ghibu-Silviu, patru strofe intitulate „Un marş Nou" semnate de cunoscutul poet naţionalist I. U. Soricu. Ele denotă un reviriment puternic în felul de a gândi al poetului ajuns la maturitate.

Reproducem bucata în întregime ca cei cari cunosc caracterul poeziilor de altă dată ale d-lui Soricu să poată face comparaţie.

Pe stradă trece regimentul,
Soldaţii tineri cântă 'n cor.
— „Noi mergem să murim în luptă"...
Răsună versu 'n marşul lor.

De ce această tinereţe
Afirmă numai să murim ?
Ii râde 'n faţă viitorul
Şi nu cântă să birulm ?

Sărmană fire omenească
Purtată de-al pierzărei vânt.
Când vei ajunge să pui stavili
Distrugerei de pe pământ

Căci şi 'n cântata biruinţă
Noi duhul morţei îl simţim...
Copii, veni-va oare ceasul
Ca să cântăm ca fraţi Muncim ?!

Printre colaboratorii „Secolului" întâlnim aproape în fie care număr numele d-lor Valjean, Arghezi, Gongopol, Ion Sângeorgiu, Ţoni, Milcu, etc.

„Limba Română" este o revistă deasemenea tânără. Apare deabia de 6 săptămâni. Calaborează la ea: F. Aderca I. A. Basarabescu, Al. Bilciurescu, Vladimir Corbasca, Horia Dobridor, Radu Gyr, Nanu, Lascarov-Moldovanu etc.

Tendinţele revistei? Se pare că n'are deocamdată nici o tendinţă în afară de aceia de a voi să fie o bunicică publicaţie socială literară şi artistică.

In numărul 5 găsim câte-va frumoase strofe intitulate *Tren*, şi semnate Radu Gyr:

Pun fruntea 'ncet pe geamul strălimpezit de cer
E de metal câmpia şi grâul e răscopt...
Canton 107... Canton 108...

Şi apoi, după o serie de reflecţii în care staţiile de cale ferată evocă poetului staţiile vieţii în care cine ştie cine ne aşteaptă dar în cari noi, din goană, nu putem opri şi coborâm din potrivă zadarnic în alte staţii unde nu ne aşteaptă nimeni, — poetul vede deodată

cum stă trenul micuţ de tinichea.
Cu roţile stricate, când nu-mi trecea prin minte
Ca să-l compar cu viaţa ci mi-l trăgeam 'nainte
De sfoara lui, prin toată copilăria mea!...

„Observatorul social-Economic".— Din Cluj ne vine numărul triplu, 2, 3, 4, al unei reviste astfel intitulată. „Observatorul Social — Economic", apare trimestrial, consacrat exclusiv studiilor şi anchetelor social economice. Editura revistei a fost iniţiata de un grup de profesori dela Academia de Inalte Studii Comerciale şi Industriale din Cluj. Revista publică şi rezumate în limba franceză a unei părţi din sumar.

Broşura de care ne ocupăm conţine peste 300 pagini cu articole de specialitate semnate de d-nii Georges Blondel, Mihail Manoilescu, Gerard Horary, G Moroianu, etc., etc.

„Furnica", organ de cultură şi propaganda cooperatistă apare în localitate de două ori pe lună.

In ultimul număr d. V. Ghenzul un bun cunoscător în materie de cooperaţie se ocupă de reorganizarea agriculturei, părerea autorului este că nouă lege pentru îndrumarea agriculturei nu conţine la bază elementele necesare pentru soluţionarea problemei.

A. T.

INSEMNĂRI.

Aristide Briand — Moartea, care creiază pentru cei mai mulţi dintre oameni o nouă prezenţă, i-a dat în sfârşit lui Briand caracterul pe care luptele politice au căutat să-il smulgă cât timp a fost în viaţă. Violentele atacuri ale unei părţi din presă au denaturat în faţa opiniei publice şi rolul şi persoana sa.

Ce-i reproşau adversarii? Că a voit din toată inima să consolideze pacea şi să reconcilieze Franţa cu Germania a căror inimiciţie stăruitoare abătea peste omenire cataclisme periodice? Nu e deloc paradoxal dacă spunem că aceste reproşuri constituesc pentru cel răposat atât de trist aproape în exil, cele mai mari elogii.

Briand a fost promotorul şi apostolul păcei internaţionale. Timp de 30 de ani omul de stat dispărut a impregnat cu punctul său de vedere politica internă ca şi politica externă a Franţei.

Pentru Franţa democratică, unde în ultimii douăzeci de ani abia dacă a apărut ici colo câte un om de stat de format apreciabil pe scena politică, dispariţia lui Briand inseamnă o pierdere cu adevărat enormă De fapt dacă lăsăm la o parte câteva excepţii, politica franceză este condusă şi astăzi încă de generaţia antebilică. Şi în fruntea acestei generaţii se văđiau la anumite prilejuri mereu aceiaşi trei generali: Briand, Tardieu, Poincare. Trei, mai puţin unul, fac doi şi oricât de excelente ar fi cele două capete rămase nu se poate ca viaţa politică a Franţei să nu se simtă stingherită că va sta de aici încolo în unele privinţi numai pe patru picioare.

Marele ziar „Le Temps" ocupându-se de moartea lui Briand spune la încheere că cel mai bun mod pentru Franţa de a onora memoria marelui breton este de a merge pe urmele

lăsate de el, pătrunzându-se de spiritul lui.

Depinde însă şi de celelalte popoare — printre cari Franţa nu este decât un popor — de a se conforma, în interesul concordiei între naţiuni, de exemplul dat de Briand a cărui întreagă politică n'a încetat de a fi inspirată până în ziua când a închis ochii de nobilul şi gloriosul ideal al păcei mondiale.

Charles Gide. Ştiinţa socială a pierdut zilele trecute prin moartea lui Charles Gide pe unul din înfăţişetorii ei cei mai autentici.

Opera rămasă în urma lui este vastă şi fixează pe autor în istoria ştiinţei şi doctrinilor economice în loc de frunte. Gide a fost teoreticianul solidarismului economic şi propagatorul cooperaţiei integrale.

Progresele cooperaţiei mondiale s'ar putea spune că se datoresc în mare parte propagandei sale ca promotor a doctrinei cooperatiste.

La congresul cooperatist din 1929 care a dat loc la cunoscutul antagonism între socialişti şi delegaţii sovietici cari susţineau cooperaţia în scopuri politice, Charles Gide s'a ridicat impetuos împotriva aservirei cooperaţiei intereselor de partid.

Principalele sale lucrări sunt „Principes d'Economie politique", La Coopération", „Economie sociale" şi „Histoire des doctrines economiques depuis les Physiocrates jusqu à nos jours" A. T.

CULTURALE.

Serbătorirea lui Goethe, cu prilejul aniversării centenarului morţii sale, s'a făcut la Chişinău, în ziua de 20 Martie c., în sala festivă a „Societăţii culturale germane" din localitate. Serbarea a fost deschisă de către preşedintele societăţii Dr. Flemmer. Cuvântarea festivă despre viaţa şi opera poetului a fost rostită de pastorul Gut Kewitsch. După aceasta s'au rostit cuvinte omagiale din partea diferitelor naţionalităţi: director Marian (româneşte), consul Seguinaud (franţuzeşte), profesor Liubomudrov (ruseşte), consul Uzdovschi (poloneşte), Dr. Ghiul (din partea armenilor în reseşte), Dr. Perliss (din partea evreilor în nemţeşte), profesor universitar şi decan Popescu-Prahova (din partea facultăţii de teologie, în nemţeşte).

A mai vorbit d. Ewers despre concepţia de viaţă a lui Goethe.

In partea doua a serbării au urmat, după program, patru recitări din poeziile lui Goethe şi un quintett de voci („Ergo bibamus" de Goethe).

Ca partea treia şi ultima din program s'au reprezentat diferite scene din partea I a lui „Faust", în care s'au distins prin jocul lor toţi cinci interpreţii - amatori ai rolurilor lui *Faust* (Dr. Wohlgemuth), *Mephistopheles* (prof. Baenerle), *Wagner* (Broneske), *Elevul* (Strobel) şi spiritul (Mildner).

A participat un public numeros, distins, de diferite naţionalităţi în majoritate membri ai coloniei germane.

A fost o serbare înălţătoare, care s'a desfăşurat într'o atmosferă de caldă cordialitate şi în care geniul marelui poet al Germaniei şi omenirii a fost serbătorit cu toată pietatea şi demnitatea cuvenită. —X—

Vasile C. Braiesku, vechiul ziarist ieşan ce lucrează în vremea de pe urmă în Basarabia, aduce interesante contribuţiuni la istoria presei româneşti din Basarabia în trei articole, publicate în No. 38. 39 şi 45 din ziarul local „Curierul". E vorba despre „Basarabia" lui D. Gavriliţă (1906—1907) şi „Basarabia reînoită", întemeiată la Iaşi de d-sa împreună cu Leonida Stamati (1907). Se fac şi interesante aprecieri asupra atitudinei revoluţionare — internaţionale şi patriotice-româneşti a ziarelor şi ziariştilor basarabeni din acea vreme.

—U—N

„Domnia Arnăutului", nuvela istorică cu subiect moldovenesc-basarabean a lui Alexandru Haşdeu, singura sa lucrare redactată în româneşte (din câte cunoaştem până acum) a fost editată în broşură şi însoţită de o introducere şi note explicative de către colaboratorul nostru d. Liviu Marian. A apărut la „Cartea Românească" şi se vinde cu 15 lei exemplarul. Cetirea nuvelei se recomandă în special tineretului şcolar.

—X—

LOCALE.

Stări sanitare basarabene. Dr. Funariu P. Liviu, numit la 1 Ianuarie a. c. medic al Circ. Sârcova Jud. Orhei, a căutat să cerceteze care este starea Sanitară reală a locuitorilor din cele 8 sate ale Circ. sale.

Izbit de marea mizerie fizică şi morală în care a găsit că traesc locuitorii satelor de mai sus, a crezut necesar să dea alarmă sau cel puţin să atragă atenţiunea celor îndrept asupra situaţiunei dezastroase în care se găsec acele sate şi ca ele toată populaţia satelor noastre. In acest scop a tipărit într'un „Buletin" de 16 pagini toate cercetările ce a făcut în Circ. sa în prima lună de contact.

După ce întocmeşte harta Circ. sale în care Românii sunt 69, 30%, iar celelalte naţii 30, 70%, ne face o descriere sumară a două sate, Sârcova şi Fuzovca, locuite de mase mai compacte de maloruşi (3325) oameni răi şi foarte îndărătnici.

In capitolul Igienei rurale, autorul ni descrie felul de viaţă al moldoveanului basarabean, sărac lipit pământului, trăind cu toată familia compusă din 9 suflete (din cari două tuberculoase), locuind într'o singură cămăruţă şi dormind în cpmun pe cuptorul din mijlocul camerei.

La o masă scundă şi rotundă mănâncă tatăl cu cei 8 copii, dintre cari 2 cu tuberculoză deschisă, servindu-se toţi numai de 3 linguri! O mămăligă şi un blid cu varză fumegândă era tot ce se putea vedea pe masa lor şi erau bucuroşi şi de acestea!

In cameră relativ frig, căci nu se ard lemne, ci paie sau tulpine de floarea soarelui dacă există, dacă nu, numai bălegar uscat. Pereţii casei, umezi, picură apă, iar în odaea vecină guiţă de obicei câţi-va purcei.

Ca să fie mai cald în cameră, se aştern paie pe jos, cari apoi se umezesc şi se murdăresc, ca apoi din putrezirea lor să rezulte un miros greu care, adăugat la aerul prea puţin şi viciat, produce o atmosferă aproape irespirabilă.

Mizerie mare şi pe lângă casă, care n'are nici o împrejmuire mizerie mare şi la puţul de unde trebuie să se ia apă, în jurul căruia este un gheţuş pe care abia te poţi ţine!

In Circ. Sârcova există un dispensar, dar care nu are mai de loc medicamente, deşi acestea sunt cerute în mod stăruitor de această populaţie bătută de Dumnezeu, dar, bine înţeles să-i se dea fără plată.

In capitolul activităţii sale vedem că tuberculoza, sifilisul, paludizmul, scabia, etc., sunt boalele sociale cele mai frecvente.

In cursul lunei Ianuarie s'au dat 361 consultaţiuni, dintre cari 95 la dispensar, restul de 266 la domiciliul bolnavelor. Acest mod de a vedea bolnavii în mediul lor de acasă, este cel ce dă adevărată lumină a stării sanitare şi el face să se atragă atenţiunea tuturor asupra marilor plăgi sociale cari macină încet dar sigur acest neam oropsit.

In ce priveşte Şcoalele rurale, ele sunt extrem de murdare, fără latrine, iar coopiii, cei mai mulţi bolnavi de râie, se scarpină prin toate colţurile şi sunt atât de străvezii din cauza lipsei de aer şi de hrană.

Tabloul înfăţişat de Dl. Dr. Funariu B. Liviu, care după nume pare să fie un tânăr medic ardelean, îl cunoaştem foarte bine! Dar ce se poate face *azi*, când toate lipsesc şi lipseşte mai ales ***înţelegerea adâncă*** ca şi *iubirea de oameni*. Ii pasă cuiva, că acest minunat material uman se stânge din pricina neştinţei şi a mizerei şi trupeşte şi sufleteşte?

Nouă, ca și tânărului medic pribegit pe meleagurile acestea, ni se strânge inima de durere când vedem că se duce, încet, încet, toată vlaga unui neam care ne este așa de scump, fiind-că este al nostru, da nu putem face mai nimic. Și aceasta este și marea durere a tânărului medic rural. Durerea lui e și durerea noastră ca și a tuturor oamenilor de bine.

Pasteuranaus.

S'AU PRIMIT LA REDACȚIA „V. B."

1) *„Poporul românesc"* — foaie bisăptămânală pentru folosința muncitorilor dela sate și orașe, cu articole semnate de T. Gr. Oprișan, Th. Gâțulescu, G. V. Botez, d-r I. Gheorghiu și alții. Se prezintă simpatic la înfățișare și cu bogat material informativ. Abonamentul pe an 120 lei. *Redacția:* Gara Chitila, jud. Ilfov.

2) *Graiul Satului* — revistă lunară ilustrată de cultură și îndrumare pentru popor, cu articole semnate de prof. univ. Ion Simionescu, d-r S. Irimescu, Alboteanu-Recea, preot Gh. Ionescu-Kirnogi, Șt. Cosimbescu și alții. Poezii și folclor. Abonamentul pe an 60 lei pentru sate și 100 lei pentru orașe. *Redacția:* București, Calea Victoriei Nr. 34.

3) *Macedonia:* — revistă lunară consacrată studiului problemelor în legătură cu frații macedono-români — istoria, cultura, literatura și graiul lor. Cele două numere pe Februarie și Martie se prezintă cu material variat și foarte interesant. Abonamentul — 200 lei pentru particulari, 100 pentru studenți și elevi. *Redacția:* București, Calea Victoriei Nr. 33.

4) *Viața noastră avicolă* — revistă lunară sub conducerea d-lui G. Heyking, cunoscutul specialist basarabean în branșa creșterii păsărilor de casă. Abonamentul pe an 150 lei. *Redacția:* Chișinău, strada Gogol Nr. 3.

5) *Foaie Duminicală* — scoasă pentru popor de Secția culturală a Consiliului Eparhial din Chișinău. Cuprinde predici și vorbiri de episcopul Dionisie. Se împrăștie gratis.

6) *Cultul patriei* — publicație bisăptămânală a Asociației cu acelaș nume. Articole semnate de prof. univ. Marin Ștefănescu, gen. C. Dragu, gen. C. Găvănescu, A. Florescu, prof. univ. P. Sergescu, I. Glogoveanu și alții. Abonamentul pe an 100 lei. *Redacția:* București, str. Cobâlcescu Nr. 21.

REDACȚIONALE

In numărul viitor vom publica: *Zile basarabene* de Gala Galaction.

GREȘELI OBSERVATE IN No. 2,

In articolul „Criza agrară" de T. Ioncu.

Pagina 58 rândul 7: în loc de *se ridică* citește *se reduce*.
„ „ „ 10: în loc de *quintale* (*vagoane*) citește *vagoane*
„ „ „ 12: în loc de 18% citește 15%
„ „ „ 4 de jos: în loc de 26% citește 56%

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chișinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viaţa Basarabiei“ şi-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înţelegem a fi plini de luare aminte faţă de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute şi crescute pe pământul Basarabiei şi care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm astăzi chemare căte toţi aceştia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de ştiinţă şi scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou şi adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeţi nimic şi nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivităţii româneşti de pretutindeni comorile sufleteşti ce zac încă nedeslănţuite în spiritul fraţilor dintre Prut şi Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv şi nu şi-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori şi dând posibilitate oamenilor ei de cultura să afirme aci posibilităţile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat şi fără ecou.

Chemăm deci pe fraţi noştri la lucru.

„V. B.“.

Abonamentele şi toată corespondenţa pentru revista „Viaţa Basarabei“ se trimite pe adresa următoare:

D-lui Pan. Halippa, str. Iaşilor 15, Chişinău.

Redacţia şi
Administraţia Revistei „V. B.“

Colaboratorii revistei „Viaţa Basarabei“ sunt rugaţi să trimită materialul lor scris citeţ şi numai pe o parte.

Orele de lucru şi de primire la redacţia şi administraţia revistei „Viaţa Basarabei“ sunt: dimineaţa între 11-1 şi seara între 5-6.

Redacţia şi administraţia
revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viața Basarabei" se trimite spre a se lua cunoștință de editura noastră, cu rugămintea către adresați de a se abona.

Reținerea numărului acestuia o vom considera ca un consimțimânt de a se prenumera printre abonații noștri.

Dacă nu doriți să fiți abonat la revistă, rugăm să ne restituiți numărul de față.

Administrația revistei „V. B."

Rugăm stăruitor pe prietenii și abonații revistei să dea numărul de față spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze la ea.

La prima cerere, se va trimite oricui numărul de față și numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând și oficiul poștal.

Administrația revistei „V. B."

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități, lei 500

TIPOGRAFIA
Băncii Centrale Cooperative
CHIȘINAU
Str. Principele Nicolae No. 25
4.73 Telefon 4.73

Prețul 15 lei